

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього»

ДОРОЖНЯ КАРТА
РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗБЕРЕЖЕННЯ
ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ (АСПЕКТ МОЛОДІ) ДЛЯ
ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Аналітичний документ з розробки та впровадження стратегічних і операційних заходів проактивної молодіжної і соціальної політики, регулювання міграції молоді задля збереження людського потенціалу України, її регіонів та громад

Дорожня карта підготовлена у межах *гранту Національного фонду досліджень України «Міграційні втрати молоді: імітаційне моделювання та сценарне прогнозування у контексті збереження людського потенціалу для повоєнної відбудови України»* із реєстраційним номером *2022.01/0074*.

Дорожня карта реалізації державної політики збереження людського потенціалу (аспект молоді) для повоєнної відбудови України. Упорядник Тарас Васильців. Львів. 2024. 50 с.

Авторський колектив:

Васильців Т. Г., д.е.н., професор, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»;

Мельник М. І., д.е.н., професор, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»;

Лушак Р. Л., д.е.н., професор, Львівський торговельно-економічний університет;

Ляш О. І., д.е.н., професор, Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського;

Флейчук М. І., д.е.н., професор, Львівський торговельно-економічний університет;

Левицька О. О., д.е.н., с.д., ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»;

Іванюк У. В., к.е.н., доцент, НУ «Львівська політехніка»;

Бараняк І. Є., к.е.н., ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»;

Лещух І. В., к.е.н., ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України».

У цьому виданні експертами визначено новітні виклики втрат української молоді в умовах війни. Обґрунтовано елементи стратегії державної молодіжної і соціальної політики, регулювання міграції молоді задля збереження людського потенціалу України. Визначено механізми та інструменти реалізації проактивної державної політики збереження людського потенціалу (аспект молоді) для повоєнної відбудови України.

© Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2024

ПЕРЕДМОВА

Проблема міграційних втрат України в умовах війни все більше обумовлюється критично високою міграцією молоді як деструктиву в сенсі збереження і відтворення людського потенціалу, що прямо загрожує економічній та інтелектуально-кадровій складовим національної безпеки.

Міграційні процеси, як в середині України, так і за її межі, стали об'єктом прискіпливої уваги з боку ООН, МОМ, МОП та інших провідних міжнародних організацій. Зокрема, за оцінками ООН, загальні втрати української молоді оцінюються у майже 30% за останнє десятиліття, лєвова частка яких є втратами внаслідок війни, освітньої і трудової міграції. Сучасні наслідки міграційних втрат населення України під час війни окреслені у Плані дій для України на 2023-2026 рр. «Стійкість. Відновлення. Відбудова» (Рада Європи), Національному плані відновлення України, Загальнодержавній цільовій програмі «Україна повертає таланти», Державній цільовій програмі відновлення та розбудови миру в східних регіонах України, а також у науковому й політичному дискурсі.

Доводиться констатувати, що Україна зіштовхнулася з абсолютно нестандартними умовами повномасштабної зовнішньої воєнної агресії, які потребують ідентифікації та застосування принципово нових інструментів аналізування міграції молоді, прогнозування і моделювання її впливу на соціальний, демографічний та економічний розвиток країни і її регіонів, а також нових підходів, принципів, форм, методів і механізмів її регулювання.

Важливо аби положення цієї Дорожньої карти щодо збереження і ефективного використання людського та трудового потенціалу були використані при уточненні положень чинних національних, регіональних й місцевих стратегій і програм розвитку, а саме – Національної молодіжної стратегії до 2030 року, Стратегії державної міграційної політики України, Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, Національної стратегії у сфері прав людини, Стратегії людського розвитку, Концепції державної цільової соціальної програми «Молодь України», закону України «Про основні засади молодіжної політики» та ін. Визначені сценарії розвитку міграційних процесів молоді, інструменти їх регулювання, рекомендації щодо працевлаштування та забезпечення ефективної зайнятості молоді, реалізації її підприємницького потенціалу, застосування нових моделей розвитку особистості, інтеграції та участі молоді у суспільному житті, самореалізації та розвитку потенціалу молоді в Україні, удосконалення регіональних і місцевих програм молодіжного пільгового кредитування, інституційного та фінансового забезпечення молодіжного житлового будівництва мають сформувати загальний цілісний інструментарій реформ у сферах доходів та зайнятості, відтворення населення і трудового потенціалу, якості соціальної інфраструктури, збереження і ефективного використання людського капіталу, модернізації соціальної політики на рівні регіонів та територіальних громад.

ЗМІСТ

Новітні виклики для системи державної політики збереження молоді в Україні	5
Мета та стратегічні пріоритети державної політики збереження людського потенціалу України	9
Стратегічні орієнтири державної політики збереження людського потенціалу	10
Механізми та інструменти реалізації проактивної державної молодіжної політики	36

НОВІТНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛЮДСЬКОГО РЕСУРСУ МОЛОДОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Повномасштабна війна в Україні обумовила масові вимушені переміщення населення, особливо молоді, як всередині країни, так і за кордон. Це призвело до гострих соціальних проблем, викликів і загроз національній безпеці. Масштаби зовнішньої міграції молоді спричинили втрату цінних знань та послабили мотиваційні установки щодо життя та праці в Україні. Виїзд найбільш творчих особистостей суттєво вплинув на людський потенціал і ресурси країни, поглибивши демографічну кризу та перешкоджаючи зусиллям післявоєнної відбудови.

Останніми роками зростає освітня міграція з України, особливо з прикордонних регіонів, що молоддю розглядається як шлях до соціального розвитку. Значна кількість такої вікової категорії українців виїхала з країни після 24 лютого 2022 року, причому більший відсоток молодих (16-20 років) і старших (31-34 роки). Близько 15% молоді розглядають можливість продовжити навчання або здобути другу вищу освіту за кордоном, а майже половина не визначилися. Багато студентів розглядають навчання за кордоном, особливо в Польщі та Чехії, як сходинок до постійної міграції в межах ЄС. Академічна мобільність є сполучною ланкою між освітньою та трудовою міграцією для українських студентів, адже багато з них шукають освіту та можливості працевлаштування в європейських країнах, що вказує на небажання повертатися в Україну в майбутньому.

На посилення міграційних прагнень серед української молоді вплинули такі чинники, як глобалізація, європейська інтеграція, особистісно-професійні можливості та детермінанти. Щоб вирішити цю проблему Україна повинна зосередитися на стратегічних імперативах, критеріях та засобах стримування міграційних втрат молоді. Покращуючи умови життя, соціальні відносини та загальну стабільність суспільства, Україна може працювати над збереженням свого людського потенціалу. Реалізація активної соціальної політики, спрямованої на регулювання міграційних прагнень молоді в контексті національної економічної безпеки, має вирішальне значення для розвитку країни під час та після війни.

Стратегії мінімізації викликів економічній безпеці та збереження людського потенціалу під час післявоєнної відбудови, особливо в умовах посилення зовнішньої міграції молоді, повинні включати поширення кращих практик залученості молоді до формування молодіжної політики, збільшення фінансування молодіжних програм, сприяння згуртованості молоді в сільській місцевості, покращення кадрової підтримки, заохочення міжнародної мобільності молоді, підтримку молодіжного волонтерства, посилення громадянської активності та молодіжного руху. Для підвищення ефективності національної молодіжної політики необхідно адаптувати механізми до різних молодіжних груп, покращити координацію між інституціями, зміцнити

молодіжні організації та громадську обізнаність щодо можливостей розвитку молоді в Україні.

Втрата молоді через міграцію може становити серйозну загрозу для збереження людського потенціалу України. Це призводить до генетичного дрейфу та руйнування сімейних цінностей, поширення таких загроз, як значна еміграція та возз'єднання сімей, проблеми психічного здоров'я, ідеологія «без дітей» і міграційні пріоритети, ще більше впливає на демографію, економічну безпеку та соціальну стабільність. Ці тенденції також сприяють знеціненню шлюбу, збільшенню кількості розлучень, втраті соціальної єдності та зниженню якості освіти.

Опитування студентської молоді в Україні показало, що причини, через які молодь розглядає можливість міграції, включають високий рівень безробіття та низьку якість життя. Міжнародні програми обміну та перспективи працевлаштування за кордоном служать шляхами потенційної міграції. У той же час факторами, які стримують міграцію, є якість життя, заробітна плата, можливості професійного зростання та умови для бізнесу. Багато молодих людей займаються політичною діяльністю, молодіжними рухами, волонтерством.

Натомість опитування української молоді за кордоном показало, що високий рівень її соціальної активності в Україні стримує міграційні прагнення. Молоді люди вірять у післявоєнний потенціал нашої країни, але мають низькі очікування щодо можливостей після перемоги. Вищі доходи за кордоном перешкоджають їхньому поверненню, незважаючи на побоювання щодо погіршення психічного та фізичного здоров'я. З суб'єктивних і об'єктивних причин молодь прагне залишитися в розвинених країнах Європи. Таким чином, щоб заохочувати повернення молоді, Україна має запропонувати кращі умови працевлаштування, підтримувати професійну мобільність, можливості для бізнесу та покращити умови проживання у післявоєнному періоді.

І наостанок опитування молоді, яка налаштована на міграцію, показало, що багато молодих людей розглядають перспективу виїзду за кордон через такі фактори, як триваюча війна, корупція та відсутність стабільності. Після перемоги прогнозується, що 62% молоді можуть залишитися, якщо рівень життя покращиться. Основні причини міграції включають вищі доходи та умови праці. Загалом можна констатувати, що українська молодь також шукає нового досвіду та довіри до кращих систем управління за кордоном.

Як результат, значні вимоги до відновлення в контексті обмежених внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів додають потребу в стійкій та ефективній державній політиці протидії викликам і загрозам економічній безпеці та людському потенціалу повоєнної України, зосереджуючись на протидії факторам і ризикам, масштабуванні зовнішніх міграційних процесів молоді.

Крім того, вкрай важливо в межах післявоєнної відбудови докласти максимум зусиль для усунення більшості суттєвих недоліків у системі державної молодіжної політики, включаючи:

- *недосконалість стратегування молодіжної політики, різновекторність стратегічних соціальних цілей підвищення якості життя серед молодого населення, що призводить до міграційних втрат та посилення критичних соціально-економічних і демографічних зрушень (негативних структурних та функціональних змін на ринках праці, послаблення трудового потенціалу, вимивання з країни економічного ресурсу тощо), руйнації згуртованості молоді, особливо сільських поселень та територій із нижчим рівнем економічного розвитку, послаблення конкурентних позицій національної економіки. Стратегічною і пріоритетною соціальною метою є покращення якості життя молодого населення, зменшення міграційних втрат та запровадження критичних соціально-економічних і демографічних змін;*

- *слабкий зв'язок між державними видатками та бюджетним плануванням розподілу ресурсів у соціальній сфері, що призводить як до обмеженості фінансових ресурсів, спрямованих на реалізацію молодіжних проєктів, так і до недостатності коштів на фінансування програм молодіжної політики та розвитку соціальної, зокрема молодіжної, інфраструктури. Важливо додати: державні видатки та бюджетне планування впливають на розподіл ресурсів у соціальній сфері, що суттєво обмежує фінансування молодіжних проєктів і програм та фінансування розвитку молодіжної інфраструктури, як-от спортивних осередків, культурних центрів та навчальних закладів, що погіршує доступ молоді до основних послуг;*

- *обмежену інституційну спроможність органів влади та низький рівень дієвості економічних важелів проактивної політики зайнятості (зокрема, низький рівень стимулювання зайнятості ВПО) та регулювання ринку праці, насамперед на місцевому рівні, тінізація економічних і трудових відносин, високий рівень прихованого безробіття, неузгодженість завдань щодо потенціалу розвитку ринку праці зі становленням Індустрії 5.0, смарторієнтованим регіональним розвитком, що призводить до втрати зайнятості та повернення молоді на минуле місце праці, зниження гнучкості ринку праці, втрати зв'язку процесів релокації бізнесу та зайнятості молоді на релокованих підприємствах, зниження підприємницької активності молодих людей та розвитку малого бізнесу. Як наслідок, проблеми молодіжної політики в Україні включають недостатню інституційну спроможність, неефективну політику зайнятості для переміщених осіб та регулювання ринку праці на місцевому рівні;*

- *фрагментарність процедур узгодження нормативно-правового регулювання регіональних ринків праці України та ЄС, відсутність механізмів співрегулювання транскордонного ринку праці, низький рівень стимулювання інклюзії бізнесу та розвитку системи підготовки фахівців на локальному рівні, що призводить до макроструктурних асиметрій зайнятості, підготовки, розстановки і використання інтелектуально-трудова ресурсів, посилює внутрішню міграцію до міст, відтік мізків, асиметрію якості роботи та глобальну нестабільність. У підсумку фрагментація у координації регуляторних та правових аспектів ринків праці в Україні та ЄС разом із відсутністю механізмів співрегулювання транскордонного ринку перешкоджає залученню*

бізнесу та навчанню місцевих молодих фахівців. Вирішення цих проблем має вирішальне значення для збалансування якості роботи, використання трудового потенціалу молоді і загальної стабільності ринку праці;

- *відсутність дієвої системи моніторингу та оцінки ефективності молодіжної політики України під час війни.* Відсутність такої системи перешкоджає створенню єдиного портфолію молодіжних проєктів, посилює проблему визначення пріоритетів та моніторингу прогресу в досягненні стратегічних цілей молодіжної політики, особливо у зміцненні інституційної спроможності молодіжних організацій та адаптацію підходів до різних молодіжних груп і спільнот під час післявоєнного відновлення країни;

- *слабку міжвідомчу координацію та міжгалузеву співпрацю інституцій державного та громадського управління, територіального самоврядування та приватного сектора,* спрямованих на підвищення якості життя молоді, яка не формує передумови для самореалізації і розвитку потенціалу та конкурентоспроможності молоді в Україні. У цілому, відсутність координації та співпраці між різними інституціями в нашій країні перешкоджає покращенню якості життя та потенційному розвитку молоді, обмежує її активну участь у суспільному житті.

Війна, розв'язана рф, вимагає негайних заходів щодо розробки стратегії державної політики збереження людського потенціалу, віддаючи пріоритет залученню молоді до сталого розвитку. Маючи понад 11 млн молодих людей в Україні, держава має зосередитися на освіті, соціальній та економічній сферах, щоб використати їхній потенціал. У зв'язку з цим державна політика збереження людського потенціалу у межах протидії ризикам міграційних втрат молоді повинна бути спрямована на створення умов для самореалізації молоді та участі в національному розвитку й післявоєнній відбудові.

Серед пріоритетів реєміграції молоді – якість життя, заробітна плата, професійне зростання та умови ведення бізнесу. Такі фактори, як безпека, соціальна рівність, справедливість і економічне процвітання, кращі умови працевлаштування, партисипація в управлінні, новий досвід і можливість займатися політичною діяльністю, активізація молодіжного руху, волонтерство та підтримка професійної мобільності, виступатимуть головними стратегічними пріоритетами молодіжної політики та чинниками повернення української молоді.

Зважаючи на розуміння впливу міграційних втрат молоді на економічну безпеку та гарантування соціально-економічної стабільності України, а також виявлені фактори і соціальні проблеми, що спонукали до міграції молоді та втрати інтелектуально-кадрового ресурсу, необхідним є впровадження та розробка *Дорожньої карти реалізації державної політики збереження людського потенціалу,* особливо серед молоді. Важливість ефективної молодіжної політики, зокрема в контексті соціальних, економічних та міграційних втрат, є вирішальною для збереження та використання потенціалу молодого населення для післявоєнного відновлення України.

МЕТА ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Ця Дорожня карта є концептуальною основою реалізації державної політики збереження людського потенціалу, насамперед в аспекті молоді, яка враховує найкращі світові практики реалізації молодіжної політики, узгоджується з національними молодіжними стратегіями та заохочує впровадження рекомендацій Ради Європи щодо прав та участі молоді, зокрема¹: Плану дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та відбудова»²; Стратегії молодіжного сектора до 2030 року³; Національної стратегії державної молодіжної політики до 2030 року⁴; Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021-2025 роки⁵; Рекомендацій Комітету Міністрів державам-членам про доступ молоді з неблагополучних районів до соціальних прав, CM/Rec(2015)⁶; Рекомендації Комітету Міністрів державам-членам про доступ молодих людей до прав, CM/Rec(2016)⁷; Рекомендації Комітету Міністрів державам-членам про молодіжну роботу, CM/Rec(2017)⁸; Рекомендацій Комітету Міністрів державам-членам щодо участі ромської молоді, CM/Rec(2023)⁹; Рекомендацій Комітету Міністрів державам-членам про захист молодіжного громадянського суспільства і молодих людей та підтримки їхньої участі в демократичних процесах, CM/Rec(2022)¹⁰.

Співпраця між Радою Європи та Україною у сфері молодіжної політики передбачає перегляд такої політики та сприяння участі громадськості, приведення країни до європейських стандартів у сфері прав людини, верховенства права та демократії, включно з питаннями молоді, розширення можливостей молоді в Україну через участь у молодіжній політиці та якісну працю, особливо під час війни та післявоєнний час.

¹ Дослідження потреб і стану діяльності місцевих, обласних і національних органів влади у сфері молодіжної політики, а також місцевих і обласних молодіжних консультативно-дорадчих органів, зокрема з урахуванням потреб і реалій молодих людей у воєнний і повоєнний період. URL : <https://rm.coe.int/yfd-ukraine-iii-research-report-i-ukrainian/1680ae8108>.

² План дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та відбудова». URL : <https://rm.coe.int/action-planukraine-2023-2026-ukr/1680aa8282>.

³ Стратегія молодіжного сектора до 2030 року. URL : <https://www.coe.int/en/web/youth/youth-strategy-2030>.

⁴ Національна стратегія державної молодіжної політики до 2030 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>.

⁵ Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021-2025 роки. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-cilovoyi-socialnoyi-programi-molod-ukrayini-na20212025-roki-ta-vnesennya-zmin-do-deyakih-aktiv-kabinetu-ministriv-ukrayini-579-020621>.

⁶ Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про доступ молоді з неблагополучних районів до соціальних прав, CM/Rec(2015)3. URL : <https://rm.coe.int/access-to-social-rights-cmrec-2015-3-ukr/1680a0f164>.

⁷ Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про доступ молодих людей до прав, CM/Rec(2016)7. URL : <https://rm.coe.int/access-to-rights-for-young-people-cm-2016-7-ua-ukr/1680a0f163>.

⁸ Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про молодіжну роботу, CM/Rec(2017)4. URL : <https://rm.coe.int/recommendation-cmrec-2017-4-ukr/16808e4d93>.

⁹ Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам щодо участі ромської молоді, CM/Rec(2023)4. URL : <https://rm.coe.int/rec-on-roma-youth-participation-upd-2774-6711-4760-v-1/1680abf18f>.

¹⁰ Рекомендацій Комітету Міністрів державам-членам про захист молодіжного громадянського суспільства і молодих людей та підтримки їхньої участі в демократичних процесах, CM/Rec(2022)6. URL : <https://rm.coe.int/rec-on-youth-civil-societyupd-2764-3898-5224-v-1/1680abf191>.

Важливість розробки комплексної державної молодіжної політики для підвищення якості життя молоді та стимулювання її реєміграції актуалізує необхідність підвищення конкурентоспроможності національної економіки як важливої складової економічної політики післявоєнної відбудови країни та потребує ефективної діяльності державних і економічних інститутів.

Генеральною метою Дорожньої карти є формування візії, контексту, пріоритетів та напрямів побудови цілісної, стійкої та дієвої державної молодіжної політики, яка передбачає моніторинг і регулювання зовнішніх міграційних процесів молоді та їх наслідків, планування і реалізацію молодіжних проєктів на основі їх стратегічної значущості, активізацію зусиль для покращення якості особистого, сімейного, трудового і соціального життя, умов проживання та стимулювання реєміграції української молоді в цілях збереження людського потенціалу для післявоєнної відбудови України (рис. 1).

Відповідно до мети Дорожня карта реалізації державної політики збереження людського потенціалу зосереджена на *п'яти стратегічних пріоритетах молодіжної політики* та покращення якості життя молоді: (1) покращення якості *особистого* життя; (2) покращення якості *сімейного* життя; (3) покращення якості *трудового* життя; (4) покращення якості *суспільного* життя; (5) покращення *середовища проживання* молоді в Україні – і повинна бути спрямована на вирішення таких завдань, як економічний добробут, демографічні проблеми, диспропорції на ринку праці, соціальна напруга та культурний розвиток, стимулювання реєміграції української молоді і зміцнення регіонів та територіальних громад для більш заможного майбутнього у часі повоєнного відновлення України.

Повномасштабна війна призвела до значних вимушених переселень населення, особливо молоді, як всередині країни, так і за кордон, до соціальних проблем, загроз національній безпеці та втрати цінного людського потенціалу. Для вирішення цих проблем Україні необхідно зосередитися на стратегічних імперативах стримування міграційних втрат, покращенні умов життя та реалізації активної соціальної політики для збереження людського потенціалу під час та після війни.

З огляду на економічні та демографічні виклики збереження людського потенціалу необхідний збалансований політичний підхід для регулювання та усуненні нагальних проблем молоді. Державна молодіжна політика має зосередитися на вирішенні таких питань, як безробіття, антисоціальна поведінка та проблеми зі здоров'ям, зокрема серед молоді, щоб досягти духовного відродження та повоєнної відбудови. Проблеми, з якими стикається молодіжна політика в Україні, включають слабку інституційну спроможність, неефективну політику працевлаштування переміщених осіб та регулювання місцевого ринку праці, що призводить до прихованого безробіття. Відсутність цілісної системи управління та координації ринків праці з ЄС перешкоджає залученню бізнесу та місцевій професійній підготовці. Відсутність систем моніторингу та оцінки молодіжної політики під час війни ускладнює відстеження прогресу. Слабка міжвідомча координація обмежує розвиток потенціалу та активну участь молоді.

Рис. 1. Генеральна мета та стратегічні пріоритети Дорожньої карти реалізації державної політики збереження людського потенціалу України

Незважаючи на ризики міграційних втрат, є помітні досягнення, зокрема розробка законодавчої бази, затвердження професійних стандартів для молодих працівників та створення ключових інституцій, таких як Всеукраїнський молодіжний центр, Український молодіжний фонд, державна програма «Молодіжний працівник», розвиток цифрового інструменту «ЄМолодь». Партнерські відносини з державними органами та міжнародними організаціями демонструють прагнення фонду до розширення можливостей української молоді. Помітною ініціативою є Програма молодіжних гарантій, започаткована у 2024 році Українським молодіжним фондом у співпраці з ЮНІСЕФ, яка має на меті підтримати молодь шляхом надання можливостей для розвитку кар'єри та економічної незалежності, залучення до волонтерства, підвищення компетенцій та сприяння економічній незалежності.

Керуючись принципами Стратегії молодіжного сектора до 2030 року Ради Європи, Законом України «Про основні засади молодіжної політики» та Указом Президента України «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року» механізми молодіжної політики в Україні повинні передбачати фінансову підтримку розвитку громадянського суспільства на користь молоді, якісний розвиток та становлення стандартів якості життя для підвищення загального добробуту і збереження людського потенціалу. Головний акцент – на стимулюванні реєміграції української молоді для післявоєнного відновлення, соціалізації і повернення до життя молодих репатріантів та створення робочих місць на деокупованих територіях; розвитку молодіжної інфраструктури у сільській місцевості; формуванні чіткої державної політики реєміграції населення та реалізації практичної підтримки планів молодіжної політики; підвищенні компетентності, сприянні волонтерству, залученні молоді до ухвалення рішень та сприянні соціальній єдності.

Передбачувана модель молодіжної політики є вирішальною для збереження людського потенціалу і його спрямування на післявоєнне відновлення України і повинна гарантувати:

(1) *визначення пріоритетів у стратегічних документах* – спрямування організаційних та економічних ресурсів на запобігання масштабуванню загроз втрати людського потенціалу з метою досягнення високого рівня стійкості національної і регіональних соціально-економічних систем;

(2) *фінансову стабільність* – проактивна соціальна, міграційна та молодіжна політика спрямована на зменшення наслідків руйнування соціальної та виробничої інфраструктури, стабілізацію ринків праці і зайнятості в цілях зниження міграційних аспірацій;

(3) *результативність та ефективність* – вибір найбільш ефективних механізмів реалізації молодіжних проєктів з точки зору витрат і вигод та досягнення запланованих результатів, стабілізації соціальної сфери та обмеження втрат молоді в умовах війни;

(4) *своєчасність* – узгодженість рішень щодо здійснення заходів у межах політики нівелювання та реагування на загрози, послаблення наслідків міграційних викликів;

(5) *довгострокову життєздатність середовища, комплексність і доступність* – вища операційна спроможність системи гарантування

економічної безпеки з врахуванням гранично допустимих довгострокових системних викликів (макроекономічних, соціальних, демографічних, інтелектуально-кадрових, працересурсних, виробничих та ін.);

(б) *прозорість процесу ухвалення рішень та досягнення результатів* – активні дії держави у напрямі проведення інституційних реформ та структурних змін на внутрішньому ринку праці і в інших сферах, які передбачають задоволення потреб населення, а особливо молоді, та формують сприятливе середовище збереження людського потенціалу.

Примітно, що молодіжна політика в Україні охоплює різних ключових учасників із визначеними функціями для ефективної координації та контролю. Так, *Офіс Президента України* забезпечує контроль за дотриманням конституційних прав усіх громадян, зокрема й молоді, що полегшує ухвалення Президентом рішень щодо політики підтримки молодіжних грантів; *Верховна Рада України* забезпечує вирішення проблем молоді на законодавчому рівні; *Кабінет Міністрів України* затверджує державні програми фінансової підтримки молоді; *судова влада України (Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції)* у судовому порядку відстоюють права та законні інтереси громадян, у тому числі молоді; *Міністерство молоді та спорту України* відповідає за формування та реалізацію державної політики у сфері молоді, культури, спорту, освіти; вирішує проблеми молоді, розробляє нормативно-правові акти, співпрацює з іншими органами державної влади для покращення добробуту молоді; *місьцеве самоврядування в Україні* здійснюють територіальні громади сіл, селищ, міст через різноманітні ради та виконавчі органи, які представляють спільні інтереси громад і можуть розробляти програми у межах реалізації молодіжної політики; вони також мають повноваження формувати та керувати установами, які працюють з молоддю та реалізують молодіжні проекти; *Державна установа «Всеукраїнський молодіжний центр»* і *Державний інститут сімейної та молодіжної політики* також відіграють ключову роль у підтримці молоді. До формування та реалізації молодіжної політики залучаються різні державні органи, інститути громадянського суспільства, міжнародні організації, наголошуючи на міжгалузевому і міжфункціональному підходах.

Крім того, питання формування та реалізації молодіжної політики є кроссекторальним. Це означає, що кожен із центральних органів виконавчої влади відіграє власну роль у виробленні такої політики та збереженні людського потенціалу. Також до цього процесу залучені представники інститутів громадянського суспільства, молодіжних установ, зокрема молодіжних центрів, органів місцевого самоврядування, які мають консультативно-дорадчий характер, асоціації, фахівці, які працюють із молоддю, роботодавці та ін.

Разом з тим, реалізація державної молодіжної політики потребує створення спеціальної інфраструктури зі спеціалізованими установами, стандартами діяльності, методичним забезпеченням, спеціальним персоналом, фінансовими та організаційними механізмами, бюджетними асигнуваннями, матеріальними ресурсами. Важливо мобілізувати ресурси інститутів соціалізації молоді та громадянського суспільства для ефективного впровадження державної молодіжної політики.

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Визначення стратегічних напрямів збереження людського потенціалу відіграє важливу роль під час формування політики збереження стійкості економіки України, її спроможності до післявоєнного відновлення. Серед конкретних завдань: підвищення рівня зайнятості, забезпечення економічної активності населення та розвиток навичок підприємництва, розширення кваліфікаційних рамок, професійно-кваліфікаційних компетенцій та здатності до високоінтелектуальної і продуктивної праці, подолання ризиків соціальної ізоляції, а також підвищення ефективності системи охорони здоров'я. Стратегія подолання ризиків міграційних втрат в умовах війни повинна бути спрямована на зміцнення і розвиток молодіжного потенціалу, покращення загальної якості життя, які в сукупності формують передумови забезпечення стійкого економічного зростання та самовідтворення людського потенціалу.

Основними системоутворюючими напрямами молодіжної політики, які можуть стати «стратегічними орієнтирами до дії» щодо збереження людського капіталу задля післявоєнної відбудови, мають бути: (1) політика добробуту та благополуччя, (2) соціальна та сімейна політика, (3) освітньо-наукова та інноваційна політика, політика зайнятості; (4) суспільна та інклюзивна політика, (5) економічна та екологічна політика. Запропонована на рис. 2 модель визначає не лише стратегічні орієнтири державної молодіжної політики, але й завдання та системні стратегічні рішення збереження людського капіталу. Досягнення таких стратегічних цілей дозволить реалізувати мету Дорожньої карти – підвищити здатність людського потенціалу до самовідтворення шляхом формування погодженої та дієвої молодіжної політики, зосередженої на покращенні якості особистого, сімейного, трудового і соціального життя, активізації зусиль реєміграції населення для післявоєнної відбудови України.

Реалізація стратегічної моделі державної політики збереження людського потенціалу України у межах *стратегічного пріоритету 1* – покращення якості особистого життя молоді – передбачає комплекс заходів із імплементації політики загального добробуту, благополуччя та розвитку молодих людей. Окремі положення такої моделі визначені Проектом Національної Стратегії формування здорового способу життя дітей та молоді в Україні на період до 2025 року, Національною молодіжною стратегією до 2030 року та Рекомендаціями щодо стратегічного розвитку фізичного виховання та спортивної підготовки серед учнівської молоді на період до 2025 року. Відповідно до національних стратегічних документів до завдань державної молодіжної політики у сфері підтримки життя і здоров'я молодих людей включено: популяризацію здорового способу життя дітей та молоді (з акцентом на профілактиці захворювань, культурі здоров'я та соціальній інтеграції), посилення індивідуальної відповідальності за здоров'я, підтримку гендерної рівності та традиційних цінностей молоді, зміцнення репродуктивного здоров'я та збільшення фізичної активності молодих людей.

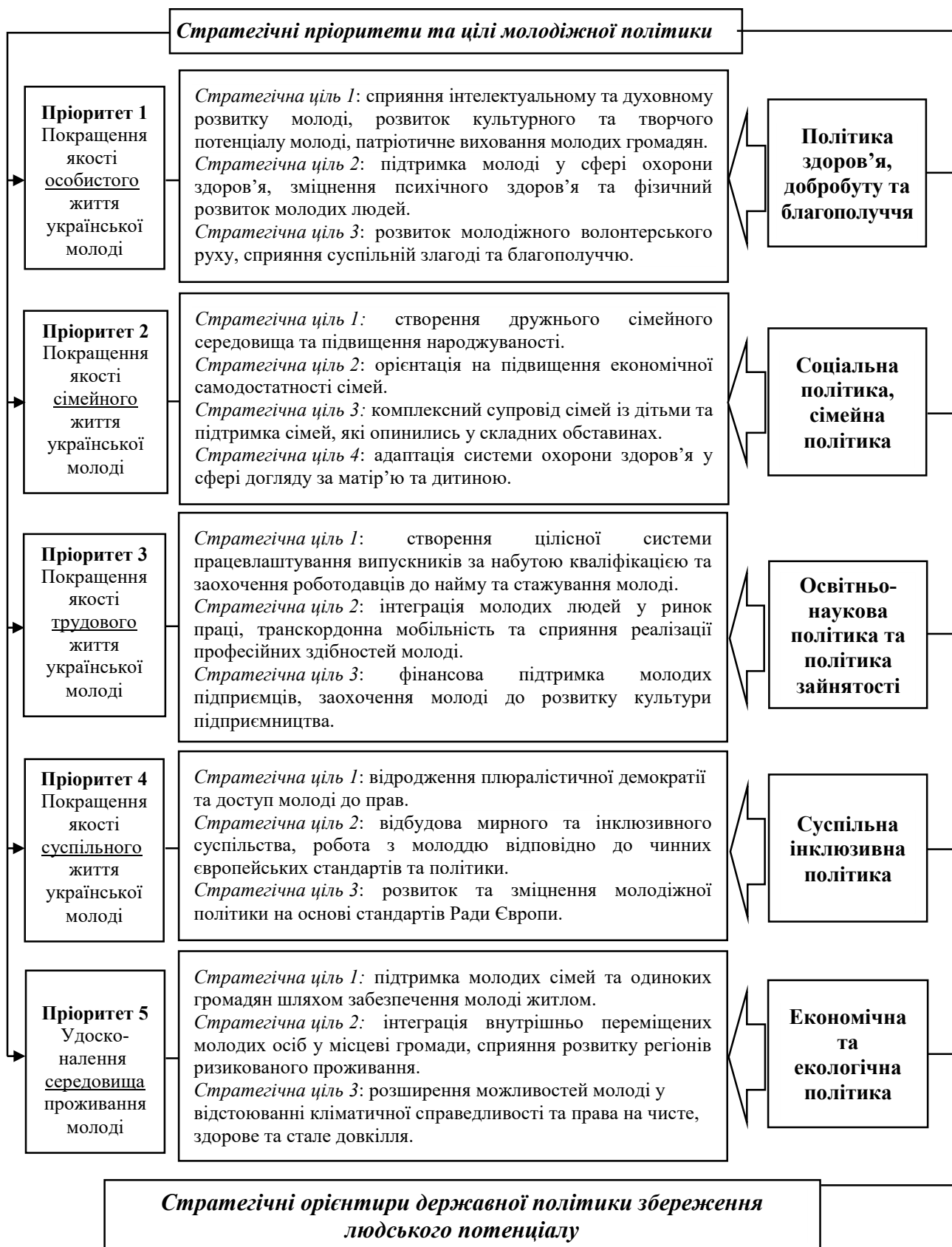

Рис. 2. Стратегічні пріоритети та оперативні стратегічні цілі державної політики збереження людського потенціалу України у сегменті молоді

Враховуючи цілі та завдання Стратегії молодіжного сектора до 2030 року ЄС, стратегічними цілями *покращення якості особистого життя та здоров'я молоді* повинні слугувати: (1) сприяння інтелектуальному та духовному розвитку, розвиток культурного і творчого потенціалу молоді, патріотичне виховання молодих громадян; (2) підтримка молоді у сфері охорони здоров'я, спрямована на пропаганду здорового способу життя, запобігання антисоціальної поведінці, психологічну підтримку, зміцнення психічного здоров'я та соціальну адаптацію молоді, що постраждала внаслідок повномасштабного вторгнення РФ в Україну; (3) розвиток молодіжного волонтерського руху, сприяння суспільній згоді та благополуччю (табл. 1).

У межах реалізації *стратегічної цілі 1* – сприяння інтелектуальному та духовному розвитку молоді, розвиток культурного та творчого потенціалу молоді – молодіжна політика повинна передбачати підтримку інтелектуального та духовного розвитку молоді шляхом реалізації програм її морального і інтелектуального зростання, заохочення молоді до участі в культурній діяльності, виявлення та виховання талановитих особистостей у різних галузях, зміцнення інфраструктури дозвілля молоді, підтримки наукової та художньої творчості, проведення заходів із розвитку молодіжного потенціалу. Ця система спрямована на сприяння творчості та допомогу обдарованій молоді, залучення молодих громадян до інтелектуальних і духовних пошуків через низку ініціатив і заходів державної молодіжної політики, зокрема:

- *реалізацію ініціатив, спрямованих на інтелектуальну діяльність молоді, активізацію її участі в культурних проєктах, виявлення та підтримку талановитої молоді у сфері освіти, культури, науки і техніки.* Дослідження показують, що молоді люди віком 15-34 років виявляють високий інтерес до культури. Для цієї вікової категорії культурна участь впливає на суспільне існування та цінності, а розуміння і залучення до культурних норм, моделей і цінностей є важливими для розвитку та інтеграції молодого покоління в суспільство;

- *створення спеціальної інфраструктури для державних установ та некомерційних організацій, які здійснюють діяльність у сфері відпочинку молоді, забезпечують організацію заходів, конкурсів, творчих проєктів, що розвивають інтелектуальні та духовні здібності молоді.* Побоєнний розвиток в Україні створює нові виклики та можливості для талановитої молоді. Незважаючи на розширений доступ до інформації та каналів зв'язку, зосередженість суспільства на нагальних проблемах війни обмежує підтримку довгострокового розвитку талантів, а нехтування талановитою молоддю призводить до негативного ставлення та відсутності культурної наступності. Органи місцевого самоврядування повинні відігравати ключову роль у сприянні та визнанні молодіжної творчості на регіональному рівні;

- *реалізацію програм ранньої професійної підготовки молодих людей, забезпечення соціалізації молоді, створення можливостей для соціальної мобільності, адаптації молоді до майбутнього інформаційного суспільства та інтеграції молодих громадян у національну та світову культуру.*

Стратегічні пріоритети, цілі та очікувані результати державної молодіжної політики у межах реалізації стратегічного пріоритету 1 – покращення якості особистого життя української молоді

Цілі	Заходи державної політики	Очікувані результати
<p><i>Стратегічна ціль 1:</i> сприяння інтелектуальному та духовному розвитку молоді, розвиток культурного і творчого потенціалу молоді, патріотичне виховання</p>	<ul style="list-style-type: none"> - розробка та реалізація ініціатив, спрямованих на інтелектуальну діяльність молоді, підтримка талановитої молоді; - створення спеціальної інфраструктури для відпочинку молоді; - реалізація програм ранньої професійної підготовки молодих людей, створення можливостей для мобільності та соціальної адаптації молоді; - розробка та реалізація програм патріотичного виховання молоді 	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення якості соціального та культурного життя молоді; - посилення ролі молодіжної культури у розбудові громадянської ідентичності, підвищення культурного та творчого потенціалу молоді; - зниження соціальної напруги, зміцнення духовно-моральної єдності в умовах повоєнного відновлення України
<p><i>Стратегічна ціль 2:</i> підтримка молоді у сфері охорони здоров'я, зміцнення психічного здоров'я та фізичний розвиток молодих людей</p>	<ul style="list-style-type: none"> - підтримка програм, спрямованих на залучення молоді до систематичних занять фізичною культурою та спортом; - розвиток галузі відпочинку та реабілітації молоді, реалізація програм фізичного виховання та спортивної підготовки учнівської молоді у закладах освіти; - модернізація системи охорони здоров'я та розширення доступу молоді (особливо молоді з інвалідністю та ВПО) до медичних послуг; - сприяння психічному здоров'ю молоді, проведення профілактичних заходів попередження психічних захворювань і самогубств, покращення та розширення послуг психосоціальної реабілітації для дітей та молоді з деокупованих територій 	<ul style="list-style-type: none"> - зростання народжуваності; - формування прошарку свідомої, відповідальної та економічно активної молоді з високим рівнем життєздатності та самостійності; - розширення можливостей молоді робити усвідомлений вибір для кращого майбутнього України; - збільшення частки молоді, яка дотримується здорового способу життя; - зниження рівня захворюваності на ВІЛ-інфекції, зниження злочинності; - покращення психічного здоров'я молоді
<p><i>Стратегічна ціль 3:</i> розвиток молодіжного волонтерського руху</p>	<ul style="list-style-type: none"> - підтримка та популяризація волонтерства, залучення неорганізованої молоді до різних форм громадянської участі та участі у волонтерських проєктах; - заохочення та підтримка молодіжних добровільних ініціатив у сфері охорони навколишнього середовища та формування сталої екологічної культури 	<ul style="list-style-type: none"> - збільшення кількості молодіжних організацій, залучених до волонтерських ініціатив; - підвищення громадянської активності молоді і її внеску у повоєнний сталий розвиток України

Система освіти в Україні повинна відігравати вирішальну роль у розвитку інтелектуальних і творчих здатностей молоді сприяючи її соціалізації, та бути спрямованою на формування у молодих людей розуміння важливості культури, відповідальності та здатності до діалогу. До обов'язків центральної влади та органів місцевого самоврядування входить створення середовища, яке сприяє реалізації права молоді на ранню освіту, у тому числі гарантії доступу до освіти згідно із законом, а також реалізації ініціатив, спрямованих на підтримку студентської молоді;

- *впровадження програм патріотичного виховання молоді, підтримка закладів патріотичного виховання, виявлення першопричин екстремістських настроїв, проведення просвітницької роботи щодо запобігання вандалізму та домашньому насильству, проведення заходів сприяння міжкультурному діалогу, а також сприяння настроям толерантної поведінки серед молоді для побудови більш гармонійного суспільства.* Духовний, моральний та патріотичний розвиток молоді має вирішальне значення в боротьбі з сепаратистськими та екстремістськими настроями, проросійськими орієнтирами та соціальними проблемами суспільства, спричиненими занепадом традиційних цінностей. Пріоритетом молодіжної політики має бути збереження культурно-етичної спадщини, патріотизму нації. Запобігання негативним впливам і виховання патріотичного ставлення до країни, шанування її історії, культури, традицій забезпечить стійке духовне здоров'я молодого покоління та сприятиме вирішенню соціальних проблем суспільства і держави в умовах повоєнної відбудови.

Ключовим пріоритетом державної політики збереження людського потенціалу та формування загального добробуту держави залишається підтримка громадян у сфері охорони здоров'я, особливо молоді, популяризація здорового способу життя та запобігання асоціальним проявам. Це передбачає різноманітні ініціативи молодіжної політики, такі як захист репродуктивного та психічного здоров'я, заохочення фізичної активності і розвиток можливостей відпочинку, сприяння фізичному здоров'ю молоді та пропагування здорового способу життя, залучення дітей і молоді до регулярних занять фізичною культурою, запобігання зловживанню психоактивними речовинами та впровадження профілактичних заходів для молоді групи ризику. Системне проведення цих заходів сприятиме добробуту молоді та благополуччю суспільства. Відтак з метою реалізації *стратегічної цілі 2* – підтримка молоді у сфері охорони здоров'я, зміцнення її психічного здоров'я та фізичного розвитку важливо зосередитися на таких заходах молодіжної політики, як:

- *підтримка програм, спрямованих на залучення молоді до систематичних занять фізичною культурою та спортом, розвиток галузі відпочинку і реабілітації молоді, реалізація програм фізичного виховання та спортивної підготовки учнівської молоді у закладах освіти, пропагування здорових цінностей і здорового способу життя через засоби масової інформації шляхом популяризації та підтримки спорту, здорового харчування і фізичної активності молоді.* Завдання органів місцевого самоврядування полягають у запровадженні єдиних принципів співпраці між органами

місцевого самоврядування різних рівнів, навчальними закладами та неурядовими організаціями, зокрема спортивними клубами, та поширенні інформації з питань сприяння фізичній активності, заохочення до правильного харчування та занять спортом молоді;

- *модернізація системи охорони здоров'я та розширення доступу молоді до послуг, медичної допомоги, особливо осіб із інвалідністю, ВПО, покращення медичної інфраструктури і взаємодія з електронними системами охорони здоров'я в країнах, де проживає велика кількість молодих людей;*

- *сприяння психічному здоров'ю молоді, проведення профілактичних заходів попередження психічних захворювань і самогубств, покращення та розширення послуг психосоціальної реабілітації для дітей та молоді, з акцентом на особах, які втратили на війні близьких та рідних людей, молоді з деокупованих територій, поширенні знань про психічні захворювання та стрес загалом, вжитті ефективних заходів проти стигматизації та дискримінації людей із психічними захворюваннями. Важливою є підтримка прав молодих людей на життя у сталому суспільстві та користування перевагами здорового довкілля, які нерозривно пов'язані з їх добробутом, забезпечення підвищеної уваги до психічного здоров'я та психічного благополуччя, включаючи надання доступних і безкоштовних послуг у сфері психічного здоров'я;*

- *реалізація механізмів раннього виявлення ризиків, які загрожують здоров'ю молодих людей, підтримка ранньої діагностики та спеціальної допомоги для дітей та підлітків, регулярні огляди та участь у заходах, які вживаються органами охорони здоров'я, розробка паспорта матері-дитини на основі скринінгу можливих ризиків для здоров'я, підтримка програм із запобігання зловживанню психоактивними речовинами та пропаганди здорового способу життя. Заходи громадської профілактики та ранньої діагностики здоров'я молоді спрямовані на залучення молодих людей та їхніх батьків, лікарів і медичних працівників, медичних страховиків та освітян до відбудови національної системи охорони здоров'я молоді.*

Збройна агресія РФ в Україні сприяла розвитку волонтерства, особливо серед молоді, як одного з напрямів сприяння просоціального ставлення та залучення громадян до процесів участі в боротьбі з соціальною ізоляцією. Ця еволюція привела до значного підвищення якості та обсягу допомоги, яку надає українське суспільство постраждалим від збройного конфлікту. Відповідно, розвиток молодіжного волонтерського руху (*стратегічна ціль 3*) має включати такі заходи молодіжної політики, як:

- *підтримка та популяризація волонтерства та регулювання волонтерської діяльності, залучення неорганізованої молоді до різних форм громадянської участі, волонтерства та молодіжної діяльності, що сприятиме підвищенню рівня громадянської активності молоді;*

- *заохочення та підтримка молодіжних добровільних ініціатив у сфері охорони навколишнього середовища та формування сталої екологічної культури і поведінки, кінцевим результатом яких стане досягнення свідомих змін у мисленні і поведінці молодих людей щодо охорони навколишнього природного середовища.*

Для активізації молодіжної діяльності рекомендуються такі ініціативи, як створення проєктів, організація публічних заходів та розвиток громадянських компетенцій. Головний акцент має бути на заохоченні молоді до участі у громадсько-політичній діяльності поза межами молодіжних рад. Молодіжні центри можуть відігравати вирішальну роль у залученні молодих людей до благодійних заходів, поширюючи інформацію про можливості волонтерства. Важливо підвищувати громадянські компетенції, зосереджуючись на самоорганізації, колективному ухваленні рішень та спільному врядуванні в межах освітніх програм.

Очікуваними результатами державної молодіжної політики у напрямку реалізації стратегічної цілі 1 – покращення якості особистого життя молоді та сприяння її інтелектуальному та духовному розвитку, розвитку культурного та творчого потенціалу стануть підвищення якості соціального та культурного життя молоді, посилення ролі молодіжної культури та збереження громадянської ідентичності, підвищення культурного та творчого потенціалу молоді, зниження соціальної напруги, зміцнення духовно-моральної єдності у суспільстві, протидія ризикам соціальної напруги під час повоєнного відновлення України. У даному контексті Національна культурна стратегія 2015-2025 повинна бути спрямована на зменшення перешкод для доступу молоді до культури, поширення інформації про культурні можливості та знання культурної спадщини серед молоді, покращення соціального та культурного життя молоді, зосереджуючись на ролі культури в громадянській ідентичності та національному розвитку. Вирішення таких проблем, як брак культурної компетентності серед дітей та молоді з акцентом на важливості культурного виховання для майбутніх поколінь, необхідність цінної та професійної культурної пропозиції для молодих людей, адаптованої до їхніх потреб та інтересів, посилення важливості культурної освіти для стимулювання творчості та участі в культурній діяльності, особливо для дітей та молоді, повинно стати ключовою ціллю державної молодіжної політики України. Окрім того, у межах реалізації Державної програми національно-патріотичного виховання дітей та молоді 2024-2025 стратегічним результатом молодіжної політики у повоєнному відновленні України має стати виховання у громадян міцного почуття вірності своїй країні, єдності, готовності захищати національні інтереси, спираючись на історичні досягнення та втрати війни.

До того ж, очікуваним результатом реалізації *стратегічної цілі 2* стане формування прошарку свідомої, відповідальної та економічно активної молоді з високим рівнем життєздатності та самостійності, здатної дбати про фізичне та психічне здоров'я, власну безпеку, розвивати компетентності для гідного життя та активної участі в діяльності суспільства. Індикаторами успіху політики збереження людського потенціалу у сфері охорони здоров'я молоді будуть збільшення народжуваності, розширення частки молоді, яка дотримується здорового способу життя, зниження зловживання алкоголем і психоактивними речовинами, рівня ВІЛ-інфекції, злочинності та розладів психічного здоров'я. Результат молодіжної політики у сфері охорони здоров'я молоді корелює з Національною стратегією з оздоровчої рухової активності в Україні на період

до 2025 року та передбачає масове залучення дітей і молоді до систематичних фізкультурно-спортивних занять, занять туризмом, технічними, військово-прикладними, народними й національними видами спорту.

Заохочення молоді брати участь у громадській, політичній та волонтерській діяльності поза межами молодіжних рад є життєво важливим для сприяння громадянській активності під час повоєнної відбудови України. Відтак очікуваним результатом розвитку волонтерського руху (*стратегічна ціль 3*) буде збільшення кількості молодих людей, залучених до волонтерських ініціатив та молодіжних організацій, підвищення активності молоді, в тому числі щодо участі у волонтерській діяльності, розширенні участі молоді у повоєнній відбудові і сталому розвитку громад.

Демографічна криза в Україні різко загострилася через зростання вимушеної зовнішньої міграції безпрецедентних масштабів. Станом на січень 2024 р. близько 4,9 млн українців перебувають за кордоном, серед яких значна кількість – жінки та діти. Багато сімей стикаються з ризиком остаточного розлучення, оскільки умови в Україні залишаються нестабільними, проблеми безпеки та відсутність можливостей роботи виступають головними причинами неповернення молодих людей, а фактична кількість тих, хто вирішить залишитися за кордоном, коливається від 1,3 до 3,3 млн осіб, що залежить від тривалості війни та викликів, із якими стикається Україна. Переваги життя у зарубіжних країнах, такі як стабільна робота та доступ до освіти, ще більше ускладнюють можливість воз'єднання сімей. Відтак підтримка молодих сімей, покращення якості сімейного життя молоді не лише мають вирішальне значення для позитивних демографічних змін, збереження генофонду нації, але й відповідно до Сімейного кодексу України, слугують ефективним інструментом державної молодіжної політики в умовах повоєнної відбудови.

У межах реалізації *стратегічного пріоритету 3* ключові цілі молодіжної політики повинні передбачати підвищення народжуваності шляхом створення дружнього сімейного середовища, підвищення економічної самодостатності сімей і забезпечення сприятливих умов, які дозволяють батькам поєднувати професійне життя з батьківськими обов'язками. Окрім того, необхідно створити комплексні системи фінансової допомоги та механізми соціальної підтримки сімей до повноліття дітей, а також сприяти стабільному середовищу виховання дітей у біологічних та прийомних сім'ях. Також необхідно покращити умови для поєднання професійних амбіцій і сімейних прагнень молодого та середнього покоління, в тому числі через: підтримку сім'ї у сфері освіти та догляду за дітьми віком від 0 до 5 років, підвищення доступності дитячих садочків та позашкільного догляду, сприяння гнучкості працевлаштування відповідно до потреб працівника.

Механізми молодіжної сімейної політики повинні сприяти підтримці багатодітних сімей за допомогою нової моделі, яка відповідає їх унікальним потребам, із акцентом на адаптації системи охорони здоров'я до демографічних змін до 2030 р., зокрема у сфері охорони здоров'я матері та дитини, покращення медичної інфраструктури та навчання, розширення програм охорони здоров'я для молодих жінок і вирішенню проблем безпліддя тощо.

Такий підхід до формування сімейної молодіжної політики покращить умови життя для молодого покоління, полегшить вихід молодих людей на ринок праці (гнучкість зайнятості та умови для її стабілізації), збільшить імміграцію до України через використання молодіжного потенціалу після повернення, а також забезпечить створення умов для реалізації міграційної політики, яка відповідає потребам ринку праці та підтримує процес інтеграції іммігрантів серед молоді (табл. 2).

Таким чином, для досягнення *стратегічної цілі 1* і мети формування сприятливого сімейного середовища пропонується декілька ключових ініціатив, зокрема:

- *започаткування інформаційних кампаній для популяризації моделей великої сім'ї*; ініціатива спрямована на створення дружнього сімейного середовища шляхом популяризації моделі багатодітної сім'ї з двома та більше дітьми;

- *надання психологічної та консультативної підтримки молодим сім'ям, підвищення репродуктивної культури та реалізації програм охорони здоров'я, впровадження програм репродуктивного та сексуального здоров'я;*

- *створення інфраструктури, спрямованої на задоволення потреб сімей із дітьми* (аналіз ефективності мережі дитячих садочків щодо існуючих потреб, зокрема щодо кількості населення територіальних громад, та адаптація мережі до переміщеного населення), *заохочення місцевих громад до популяризації програм підтримки молодих сімей*, поширення інформації про найкращі способи їх реалізації та створення конкурентного середовища у цій сфері.

Орієнтація на підвищення економічної самодостатності сімей визначена *стратегічною ціллю 2* у формуванні комплексної державної молодіжної сімейної політики, спрямованої на зміцнення сімейних інститутів, підтримку різних типів сімей і пом'якшення ризиків бідності для сімей із дітьми. Механізми покращення якості сімейного життя повинні включати сприяння гнучкому працевлаштуванню, щоб поєднати сім'ю та кар'єру, покращення доступу до догляду за дітьми та підтримку входження молоді на ринок праці. Основні ініціативи за цим напрямом включають:

- *підвищення державних соціальних стандартів та мінімальних гарантій для сімей*, створення соціальних служб, які допомагатимуть у догляді за потребуючими членами сім'ї, зокрема серед ВПО. Існує необхідність формування системи цільових пільг і допомоги для боротьби з бідністю та соціальною ізоляцією молодих сімей, що передбачає відокремлення соціальних функцій у системі пільг. Важливо підвищити доступність послуг для вразливих груп населення та збільшити фінансову підтримку для сімей із дітьми;

- *зростання зайнятості молодих жінок та реалізація концепції «гнучкої безпеки» на ринку праці, надання жінкам навчальних програм для набуття підприємницьких навичок та освоєння конкурентоспроможних професій*, а також реалізація грантових програм спеціально для жінок, у тому числі матерів-одинаків для досягнення кращого демографічного балансу. Це потребує покращення інституційних умов догляду за дітьми, ефективних рішень для узгодження професійних амбіцій жінок із сімейними прагненнями та збільшення участі чоловіків у відпустці по догляді за дитиною;

Стратегічні пріоритети, цілі та очікувані результати державної молодіжної політики у межах реалізації стратегічного пріоритету 2 – покращення якості сімейного життя української молоді

Цілі	Заходи державної політики	Очікувані результати
<p><i>Стратегічна ціль 1:</i> формування дружнього сімейного середовища та підвищення народжуваності</p>	<ul style="list-style-type: none"> - проведення інформаційних кампаній для популяризації моделей великої сім'ї; - надання психологічної та консультативної підтримки молодим сім'ям; - підвищення репродуктивної культури та реалізація програм охорони здоров'я членів сім'ї; - створення соціальної інфраструктури, спрямованої на задоволення потреб сімей із дітьми 	<ul style="list-style-type: none"> - формування у молодіжному середовищі позитивних сімейних цінностей; - зниження кількості розлучень; - зниження рівня демографічної кризи
<p><i>Стратегічна ціль 2:</i> підвищення економічної самодостатності сімей</p>	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення державних соціальних стандартів та мінімальних гарантій для сімей; - зростання зайнятості молодих жінок та впровадження концепції «гнучкої безпеки» на ринку праці, надання жінкам першочергової участі у грантах на навчання для набуття підприємницьких навичок та освоєння конкурентоспроможних професій; - розвиток гнучких форм зайнятості, поєднання сімейного життя з професійною кар'єрою 	<ul style="list-style-type: none"> - відродження традиційно міцної, працьовитої, економічно спроможної сім'ї; - підвищення участі жінок на ринку праці; - зниження ймовірності бідності в молодих сім'ях із дітьми; - поліпшення соціально-побутових та житлових умов проживання молодих сімей
<p><i>Стратегічна ціль 3:</i> супровід сімей із дітьми та підтримка сімей, які опинились у складних обставинах</p>	<ul style="list-style-type: none"> - надання всебічної допомоги сім'ям із дітьми до їх повноліття; - формування культури залучення сімейних психологів, надання безоплатних консультаційних послуг сім'ям військовослужбовців із дітьми; - створення умов для виховання дітей у біологічних та прийомних сім'ях 	<ul style="list-style-type: none"> - зміцнення основ виховання майбутніх поколінь; - соціалізація дітей та підлітків, зниження ризиків соціального відчуження у сім'ях
<p><i>Стратегічна ціль 4</i> адаптація системи охорони здоров'я у сфері догляду за матір'ю та дитиною</p>	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток сучасної медичної інфраструктури, орієнтованої на догляд за матір'ю та дитиною; - реалізація програм навчання медичного персоналу у сфері планування сім'ї (наприклад, акушерство та гінекологія, неонатологія); - реалізація програм охорони здоров'я молодих жінок під час вагітності та після пологів; - впровадження заходів програм підтримки пар, які мають проблеми з вагітністю та безпліддям 	<ul style="list-style-type: none"> - покращання демографічної ситуації; - всебічний розвиток молоді та дітей; - відтворення та збереження людського потенціалу

- *розвиток гнучких форм зайнятості, узгодження сімейного життя з професійною кар'єрою з метою створення сприятливих умов для поєднання батьківства з професійною зайнятістю* – це передбачає обмін успішними гнучкими методами роботи для працівників із дітьми, боротьбу з упередженим ставленням до працюючих батьків та підвищення якості та доступності послуг догляду за дітьми. Реалізація запропонованих механізмів передбачає також забезпечення гнучкої роботи дошкільного закладу, заохочення участі батьків у догляді за дітьми та виконання рівних сімейних обов'язків. У даному контексті важливо запровадити обов'язкову відпустку по догляді за дитиною для батьків і переглянути обчислення пенсії з урахуванням часу, витраченого на догляд за дітьми, таким чином підтримуючи більш інклюзивний підхід до сімейного та трудового життя.

У межах реалізації *стратегічної цілі 3* сімейної молодіжної політики передбачається комплексний супровід сімей із дітьми до їх повноліття, який включає підвищення кваліфікації батьків щодо вирішення кризових ситуацій і спрямований на підтримку сімей, які опинились у складних обставинах, особливо у військовослужбовців, і водночас зосереджується на соціальному запобіганні негативній сімейній динаміці, включаючи домашнє насильство та гендерну дискримінацію. Важливо передбачити створення умов виховання дітей у сім'ях або, якщо необхідно, у прийомних сім'ях, сприяючи психологічній готовності до батьківства та запобігаючи відмові від дітей через розвиток підтримувальних систем сімейного виховання. У межах заходів покращення державної сімейної політики необхідно передбачити:

- *надання всебічної допомоги сім'ям із дітьми до їх повноліття, формування у батьків умінь реагувати на надзвичайні ситуації, розвиток батьківських здібностей;*

- *формування культури залучення сімейних психологів, надання безоплатних консультаційних послуг і допомоги сім'ям військовослужбовців із дітьми у напрямі профілактики негативних наслідків погіршення психічного здоров'я у сім'ї, попередження домашнього насильства та дискримінації за ознакою статі;*

- *створення умов, що дозволяють виховувати дітей, народжених у біологічних сім'ях, а якщо це неможливо, то у прийомних сім'ях, запровадження інструментарію оцінювання психологічної готовності сім'ї до народження та виховання дітей, створення системи запобігання відмови батьків від дітей.*

Реалізація *стратегічної цілі 4* – адаптація системи охорони здоров'я до прогнозів розвитку та збереження людського капіталу до 2030 р. – передбачає:

- *посилення заходів щодо розвитку сучасної медичної інфраструктури, орієнтованих на догляд за матір'ю і дитиною та адаптацію навчання медичного персоналу для задоволення визначених потреб (наприклад, акушерство та гінекологія, неонатологія, педіатрія, дитяча кардіологія та кардіохірургія, дитяча хірургія, дитяча неврологія, психіатрія, педіатрія, дитяча гематологія та онкологія тощо);*

- *збільшення обсягу програм охорони здоров'я спрямованих на молодих жінок під час вагітності та після пологів, і розробка моделі підтримки для*

пар, які мають проблеми із завагітненням, включаючи методи лікування безпліддя. Пов'язаною проблемою є також адаптація пренатального догляду до моделі пізнього материнства.

Очікуваними результатами впровадження ефективних механізмів молодіжної сімейної політики стануть підвищення морального здоров'я та прищеплення позитивних сімейних цінностей серед молоді, що має на меті знизити рівень розлучення та вирішити демографічну кризу. Запропоновані ініціативи покращення якості сімейного життя сприятимуть відродженню сильних, працьовитих сімей, посилять участь жінок на ринку праці та знизять ризики бідності для молодих сімей із дітьми. Очікується, що вдосконалення соціальних та житлових умов для молодих сімей, зміцнення майбутніх поколінь та сприяння соціалізації дітей і підлітків для пом'якшення соціального відчуження загалом сприятимуть збереженню людського потенціалу та поверненню молодих людей і родин з-за кордону.

Серед ключових стратегічних пріоритетів державної політики збереження людського потенціалу та сприяння рееміграції українців варто виокремити підвищення якості трудового життя молоді (*стратегічний пріоритет 3*). Важливо створити для кожної молодої людини можливість для досягнення економічної незалежності через підприємництво. Основна увага має приділятися забезпеченню молодих людей відповідними місцями працевлаштування, щоб запобігти тривалому безробіттю та соціальній ізоляції. Сприяючи входженню молодих людей на ринок праці, уряд повинен сприяти соціальній єдності, яка є важливою для економічного зростання. Мета полягає в тому, щоб дати можливість молодим людям знайти своє місце в суспільстві та зробити внесок у свій особистий розвиток і повоєнну відбудову України (табл. 3).

У цілях підвищення якості трудового життя молоді ключову роль необхідно відвести *стратегічній цілі 1* молодіжної політики – створення цілісної системи працевлаштування випускників загальноосвітніх навчальних закладів за набутою кваліфікацією, що спрямована на задоволення потреб ринку праці; наданню можливості безробітній молоді з вищою освітою отримати досвід роботи в державному управлінні з метою полегшення переходу між освітою та працевлаштуванням. Мета полягає в тому, щоб підтримати молодих людей у пошуку відповідних можливостей працевлаштування та досягненні успіху в обраній сфері шляхом реалізації політики профорієнтації та консультування щодо ухвалення обґрунтованих рішень щодо своєї кар'єри. Заходи політики повинні включати:

- професійну орієнтацію, мотиваційне навчання та підтримку в отриманні професійної кваліфікації, субсидії роботодавцям на створення нових робочих місць, програми стажування для молоді та допомогу у відкритті власного бізнесу та субсидування тимчасової зайнятості;

- інтенсифікацію діалогу між навчальними закладами та бізнесом через центри професійної орієнтації та розвитку, що створені при навчальних закладах (програми та заходи стажування повинні бути спрямовані на молодь зі середньою або вищою освітою та професійно-технічною кваліфікацією).

Стратегічні пріоритети, цілі та очікувані результати державної молодіжної політики у межах реалізації стратегічного пріоритету 3 – покращення якості трудового життя української молоді

Цілі	Заходи державної політики	Очікувані результати
<p><i>Стратегічна ціль 1:</i> створення цілісної системи працевлаштування випускників за набутою кваліфікацією та заохочення роботодавців до стажування молоді</p>	<ul style="list-style-type: none"> - професійна орієнтація, мотиваційне навчання та підтримка молоді в отриманні кваліфікації; - реалізація програм стажування молоді та надання допомоги у відкритті власного бізнесу; - активізація діалогу між закладами освіти та бізнесом через центри професійної орієнтації та розвитку; - надання субсидій роботодавцям на створення нових робочих місць, субсидування тимчасової зайнятості; - сприяння територіальній мобільності молоді з метою пошуку прийнятної роботи 	<ul style="list-style-type: none"> - започаткування власної справи молодими людьми, які мають мотивацію та бізнес-ідеї; - ширші можливості для працевлаштування, включаючи високоякісне оплачуване стажування молоді та здобуття професійних компетенцій
<p><i>Стратегічна ціль 2:</i> інтеграція молодих людей на ринок праці, транскордонна мобільність та сприяння реалізації професійних здібностей молоді</p>	<ul style="list-style-type: none"> - заохочення роботодавців наймати молодих працівників шляхом надання субсидій; - розробка і реалізація програм транскордонної мобільності та здобуття професійного досвіду за кордоном 	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення професійної кваліфікації та ключових компетенцій молоді залежно від попиту на ринку праці; - охоплення та активізація зайнятості молоді в групі <i>NEET</i>; - посилення соціальної інтеграції молоді
<p><i>Стратегічна ціль 3:</i> фінансова підтримка молодих підприємців, заохочення молоді до розвитку культури підприємництва</p>	<ul style="list-style-type: none"> - реалізація програм фінансування відкриття власної справи, підвищення обізнаності безробітних молодих людей, які мають наміри започаткувати бізнес; - сприяння розвитку підприємницьких компетентностей учнів шкіл, реалізація проєктів для розвитку професійних навичок молоді 	<ul style="list-style-type: none"> - набуття молоддю позитивного підприємницького досвіду, зростання матеріального добробуту; - формування позитивної соціальної орієнтації та соціальна адаптація молоді, професійна орієнтація молоді на ринку праці

Реалізація *стратегічної цілі 2* передбачає інтеграцію молодих людей на ринок праці, транскордонну мобільність та сприяння реалізації професійних здібностей молоді за допомогою різноманітних стимулів і заходів. Так, центральні органи влади спільно з представниками місцевого самоврядування мають зосередитися на допомозі молодим людям у переході від навчання до працевлаштування, наданні підтримки підприємницької діяльності серед безробітних, у тому числі молоді. Ініціативи державної молодіжної політики можуть також включати:

- *заохочення роботодавців наймати молодих людей за допомогою заходів субсидування при створенні робочих місць на мікропідприємствах, надання грошової компенсації за відкриття бізнесу та підтримку безробітних у відкритті власних мікропідприємств.* Роботодавці можуть отримати фінансову допомогу для працевлаштування безробітних осіб віком до 40 років, що включає заробітну плату, медичне страхування та соціальні виплати. Ця допомога поширюється на молодих людей із інвалідністю, в тому числі зі стійкою втратою працездатності або зі спеціалізованих закладів. Ця ініціатива спрямована на полегшення можливостей працевлаштування для молоді та сприяння інклюзивності в робочій силі;

- *розробку програм транскордонної мобільності, які дозволяють молодим людям працювати, навчатися та здобувати підприємницький досвід за кордоном, сприяння територіальній мобільності при пошуку роботи, участь у національних та міжнародних форумах.* Інформація, консультації та умови працевлаштування надаються для молодих людей, які хочуть почати роботу в іншій країні, а також для підприємців, які хочуть найняти персонал за кордоном.

Молодь – головний резерв трудових ресурсів суспільства, відтак заохочення зайнятості та підприємницької діяльності, сприяння реалізації прав молодих громадян на працю та підприємницьку діяльність є одним із найважливіших напрямків молодіжної політики. У даному контексті реалізація *стратегічної цілі 3* молодіжної політики – сприяння початковому фінансуванню для молодих підприємців та заохочення до розвитку культури підприємництва передбачає реалізацію наступних заходів:

- *підвищення обізнаності та компетентності серед молодих підприємців, сприяння залученню та підтримка молодих людей, що хочуть розпочати власну справу як самозайняті особи,* через надання консультаційних і наставницьких послуг, організацію зустрічей, тренінгів, семінарів та інших форм розширення знань, встановлення та вручення щорічних премій роботодавцям МСП за досягнення у дуальному навчанні молоді;

- *підвищення компетенцій молоді відповідно до потреб національної економіки, ринку праці, особливо щодо набуття аналітичних, ІТ, комунікаційних, міжособистісних, підприємницьких, мовних та професійних компетенцій;*

- *сприяння розвитку підприємницьких компетентностей учнів, навичок і компетенцій у молоді та викладання основ підприємницької діяльності у школах.*

Активне залучення та заохочення молоді до підприємницької діяльності сприятиме набуттю корисного життєвого досвіду, зростанню матеріального

добробуту, формуванню позитивної соціальної орієнтації, запобігатиме поширенню соціально негативних явищ у молодіжному середовищі. Очікувані результати покращення якості трудового життя молоді зосереджені на розширенні можливостей молодих людей для відкриття власного бізнесу шляхом сприяння мотивації та інноваційним ідеям. Запропоновані заходи державної молодіжної політики передбачають надання ширших можливостей працевлаштування, включаючи високоякісне стажування для тих, у кого обмежений досвід навчання, підвищення їхніх професійних навичок відповідно до потреб ринку праці. Крім того, ініціатива має на меті залучити та інтегрувати молодь із групи *NEET*, підтримати соціальну інтеграцію та допомогти їй отримати позитивний підприємницький досвід. Зрештою, це сприятиме матеріальному благополуччю молодих людей, їх соціальній адаптації та професійній орієнтації на ринку праці.

Метою реалізації стратегічної моделі державної політики збереження людського потенціалу України у межах *стратегічного пріоритету 4* – покращення якості суспільного життя молоді є визначення відповідних орієнтирів та цілей суспільної інклюзивної євроорієнтованої молодіжної політики шляхом підвищення спроможності молодіжних організацій та участі молоді у повоєнній відбудові України. Така політика у даному контексті забезпечить реалізацію потенціалу молоді як активних громадян, сприятиме створенню простору для активізації участі молоді в неформальній освіті та навчанню впродовж життя, підвищенню компетентності в різних сферах, таких як фінансова та медіаграмотність, а також професійний розвиток і підприємницькі навички. Особливу увагу необхідно приділити групам меншин і молодим людям із обмеженими можливостями, постраждалим внаслідок війни, ВПО та іншим соціально вразливим верствам населення з акцентом на реінтеграції молоді з окупованих територій у цілях покращення їх доступності та інклюзивності у процесах ухвалення рішень. Зусилля також повинні бути спрямовані на підвищення обізнаності про здоров'я, зменшення соціальних проблем, таких як алкогольна та наркотична залежність, і сприяння плануванню сім'ї.

Реалізація *стратегічного пріоритету 4* на засадах інклюзивного суспільного розвитку включає три стратегічних цілі, загальна мета яких полягає у зміцненні стратегічного партнерства між молодіжними організаціями, органами влади та інституціями ЄС для розширення можливостей молоді, сприяння демократії та вирішення екологічних проблем, підтримки демократичних норм і сприяння інклюзивності в суспільстві, а відтак реалізації головних принципів Європейської хартії щодо участі молоді у розвитку територіальних громад (табл. 4).

У межах реалізації *стратегічної цілі 1* – відродження плюралістичної демократії, розширення доступу молоді до прав – необхідною умовою молодіжної політики виступає збільшення участі молоді в політичних процесах та сприяння інклюзивній роботі з молоддю, особливо групами меншин та людьми з обмеженими можливостями.

Стратегічні пріоритети, цілі та очікувані результати державної молодіжної політики у межах реалізації стратегічного пріоритету 4 – покращення якості суспільного життя української молоді

Цілі	Заходи державної політики	Очікувані результати
<p><i>Стратегічна ціль 1:</i> відродження плюралістичної демократії та доступ молоді до прав</p>	<ul style="list-style-type: none"> - створення сталого середовища для становлення молодіжного громадянського суспільства, підтримка демократичних організацій на місцевому і регіональному рівнях; - стратегічна кроссекторальна співпраця молодіжних організацій, органів державної влади з інституціями молодіжної політики ЄС; - сприяння доступу молоді з неблагополучних сімей та ВПО – молоді з окупованих територій до соціальних прав; - підтримка права молоді на інформацію, сприяння медіаграмотності 	<ul style="list-style-type: none"> - спроможність молоді та молодіжних організацій активно розвивати молодіжну політику та активізувати власну участь у політичних процесах; - інклюзивна участь у захисті прав та адвокація прав молодих людей, зокрема з обмеженими можливостями та ВПО; - розвиток громадянської освіти і молодіжного громадянського суспільства
<p><i>Стратегічна ціль 2:</i> відбудова мирного та інклюзивного суспільства</p>	<ul style="list-style-type: none"> - боротьба з усіма формами дискримінації, расизму, гноблення та виключення з особливим акцентом на соціальній інтеграції ВПО – молоді з окупованих територій; - впровадження ініціатив для сприяння працевлаштуванню молодих біженців та молоді, зокрема на деокупованих територіях 	<ul style="list-style-type: none"> - здатність молодіжних організацій зміцнювати, визнавати та розвивати політику та практику молодіжної роботи відповідно до європейських стандартів; - набуття знань та навиків для роботи з розбудови миру і міжкультурного діалогу з метою запобігання та протидії дискримінації й відчуження
<p><i>Стратегічна ціль 3:</i> розвиток та зміцнення молодіжної політики на основі стандартів Ради Європи</p>	<ul style="list-style-type: none"> - інтеграція стандартів Ради Європи у національну молодіжну політику; - впровадження стандартів Ради Європи щодо підтримки молодих біженців, зайнятості молоді, доступу молоді (зокрема, з сільських та деокупованих територій) до соціальних прав; - створення мережі молодіжних центрів, які мають Знак якості Ради Європи 	<ul style="list-style-type: none"> - інтеграція національної молодіжної політики у молодіжну стратегію ЄС

Основна увага має бути зосереджена на створенні сталого середовища для становлення молодіжного громадянського суспільства, підтримці демократичних організацій, які захищають основні цінності демократії та реалізації принципів демократичної, участі молоді на місцевому і регіональному рівнях. Крім того, важливо докладати зусилля для участі молоді в політичному житті шляхом стратегічного співробітництва між державними та громадськими інституціями у справах молоді з молодіжними радами Ради Європи. Серед ключових завдань можна виділити:

- *формування сприятливого політичного середовища та розширення громадянського простору* для розвитку молодіжного громадянського суспільства, у межах чого молоді люди мають право на свободу зібрань і асоціацій, можуть вільно створювати громадські спілки, вступати та брати участь у них;

- *підтримку молодіжних організацій у впровадженні принципів Європейської хартії щодо залучення молоді до програм розвитку територіальних громад за участю органів державної влади та неурядового сектора.* Ця ціль передбачає зміцнення стратегічної кроссекторальної співпраці молодіжних організацій та органів державної влади, зокрема Міністерства молоді та спорту України, органів місцевого самоврядування, територіальних громад із відповідальними за напрям молодіжної політики інституціями ЄС, у тому числі Парламентською Асамблеєю Ради Європи та Конгресом місцевих і регіональних влад щодо впровадження демократичних норм та принципів розбудови інклюзивного суспільства, подолання впливу кліматичної кризи на молоді і демократію. Підтримка має передбачати й посилення спроможності молодіжних організацій брати участь та сприяти участі молодих людей у процесах ухвалення рішень, як онлайн, так і особисто, з оновленим фокусом на молодіжних організаціях, що працюють із молодими людьми в сільській місцевості, представниками меншин або вразливих груп населення. Серед ключових завдань – залучення молоді до державної служби, навчання для роботи в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування, стажування.

Для розвитку громадянської та соціально-політичної активності молоді важливо підвищувати роль молодіжних організацій, сприяти співпраці між місцевими і міжнародними молодіжними організаціями та створювати можливості для участі молодих людей у формуванні державної молодіжної політики на національному та регіональному рівнях. Розширюючи можливості молодих людей і сприяючи активній їх участі в ухваленні рішень на місцевому рівні, суспільство здатне отримати вигоду від їхніх нових поглядів та інноваційних рішень місцевих проблем:

- *впровадження заходів державної підтримки місцевих органів влади та молодіжних організацій з метою сприяння доступу молоді з неблагополучних районів та окупованих територій до соціальних прав;*

- *підтримку права молоді на інформацію шляхом розвитку джерел знань, даних та медіаграмотності з дітьми та молоддю, поглиблення розуміння збройної агресії РФ та інших викликів, із якими стикається молоді, а також їх впливу на молоді та реалізацію нею соціальних прав.*

Очікуваними результатами покращення якості суспільного життя молоді стануть розширення її можливостей та молодіжних організацій відстоювати свої права через заходи з підвищення обізнаності та розбудови потенціалу громадянської освіти, забезпечення доступу до прав та підтримки молоді з неблагополучних сімей, продовження освітніх програм із прав людини, сприяння медіаграмотності, інтеграції прав людини в молодіжну політику та сприяння стійкій мобільності молоді. Окрім того, результатом реалізації стратегічної цілі 1 має стати відродження плюралістичної демократії шляхом збільшення участі молоді в політичних процесах і сприяння інклюзивній роботі з молоддю, включаючи групи меншин та людей із обмеженими можливостями. Основна увага має приділятися створенню сталого середовища для розвитку молодіжного громадянського суспільства на місцевому і регіональному рівнях, підтримці демократичних організацій, які захищають основні демократичні цінності молоді.

Задля дієвості державної молодіжної політики механізми імплементації плюралістичної демократії у становлення молодіжного громадянського суспільства повинні передбачати стратегічне співробітництво між відділами у справах молоді та органами Ради Європи з врахуванням досвіду та рекомендацій ЄС у контексті реалізації функцій органів державної влади спільно з Державною установою «Всеукраїнський молодіжний центр» і Державним інститутом сімейної та молодіжної політики, Інститутами громадянського суспільства, міжнародними організаціями, органами місцевого самоврядування та представниками територіальних громад, великим бізнесом у межах пріоритетних заходів політики збереження людського потенціалу. Необхідною умовою є стратегічна співпраця з представниками ЄС, такими як Парламентська асамблея та Конгрес місцевих і регіональних влад. Важливо, щоб усі учасники процесу реалізації молодіжної політики підтримували молодіжні організації під час ухвалення рішень. Активізація участі молодіжних організацій та розвиток молодіжних ініціатив, спрямованих на сприяння демократичній участі молоді у громадському та суспільному житті відповідно до рекомендацій Ради Європи, сприятиме створенню молодіжного громадянського суспільства та демократичному розвитку молодіжних організацій.

У межах реалізації *стратегічної цілі 2* – відбудова мирного та інклюзивного суспільства і робота з молоддю відповідно до чинних європейських стандартів повинні включати боротьбу з дискримінацією, відчуженням, а також розширення можливостей молодих людей через освіту та розвиток потенціалу для сприяння міжкультурному діалогу, вихованню миру та співпраці, посилення інтеграції молоді з сільської та неблагополучної місцевості, доступу до послуг психосоціальної реабілітації для молодих біженців та тих, хто зазнав різного роду психологічних травм внаслідок повномасштабної війни.

Найбільш важливими заходами державної політики у межах означеної стратегічної цілі розбудови мирного інклюзивного суспільства мають стати:

- боротьба з усіма формами дискримінації, гноблення та виключення, з особливим акцентом на соціальну інтеграцію ВПО-молоді;

- розширення можливостей молодих людей через зміцнення потенціалу освіти шляхом сприяння міжкультурному діалогу, миротворчій освіті, розбудові миру, діалогу між інституціями, представницькими органами, державними органами та суспільством загалом, участі у волонтерстві та акціях солідарності на всіх рівнях;

- сприяння доступу до якісних послуг у сфері психічного здоров'я та благополуччя, а також можливостей з метою особистісного розвитку для молодих біженців та молоді, яка перебуває у зоні бойових дій, із особливим акцентом на молодих людях, які стикаються з різними формами дискримінації.

Молодіжна робота як соціальна практика зробить значний внесок у розвиток активної громадянської позиції та участі молоді у суспільному житті під час повоєнної відбудови України. У зв'язку з цим ключовим пріоритетом державної політики щодо роботи з молоддю має стати поширення стандартів Ради Європи щодо навчання молодіжних працівників та якості надання послуг у сфері роботи з молоддю, зокрема:

- сприяння працевлаштуванню молодих біженців та молоді, зокрема на деокупованих територіях, з метою підвищення здатності молодіжних працівників допомагати молодим людям у цих регіонах;

- посилення інтеграції та соціальної, економічної і політичної участі молоді з сільської місцевості та деокупованих територій у суспільному житті;

- сприяння доступу до розвитку та реалізації молодіжних ініціатив щодо неформальної освіти, а також їх поширення у громадах;

- забезпечення розвитку інновацій (у тому числі цифровізації) в органах управління у справах молоді на державному та місцевому рівнях, зокрема у співпраці з Європейським молодіжним центром.

Очікуваними результатами покращення якості суспільного життя стануть посилення спроможності молодіжних організацій, працівників та молоді реалізувати роботу відповідно до європейських стандартів, розвиток знань та навиків для роботи з розбудови миру і міжкультурного діалогу з метою запобігання та протидії дискримінації, різним формам пригнічення, відчуження та насильницького екстремізму. Відтак цілі молодіжної політики у напрямі розбудови інклюзивного суспільства повинні бути зосереджені на сприянні розбудові миру, міжкультурному діалозі та боротьбі з дискримінацією. Молодіжна політика має бути спрямована на підтримку інклюзивної роботи, розширення можливостей молоді у боротьбі з дискримінацією за різними ознаками, сприяння соціальній інтеграції та надання послуг психічного здоров'я для вразливої молоді.

Варто додати, що запропоновані цілі державної молодіжної політики повинні узгоджуватися з європейськими стандартами та сприяти активній громадянській позиції й участі молодіжних організацій у впровадженні стандартів Ради Європи щодо підготовки молодіжних працівників та якості

послуг, підтримки молодіжних організацій на деокупованих територіях, розширення доступу до якісної молодіжної роботи.

Реалізація *стратегічної цілі 3* – розвиток та зміцнення молодіжної політики на основі стандартів Ради Європи – передбачає фокусування державної молодіжної політики на результатах, а не лише на міжрегіональній та міжурядовій співпраці і її головною метою є посилення спроможності України узгодити свою молодіжну політику зі стандартами Ради Європи. Задля успішної реалізації заходи державної молодіжної політики повинні включати:

- *інтеграцію стандартів Ради Європи у національну молодіжну політику, розробку стратегії щодо взаємодії з молоддю в різноманітних заходах допомоги та реінтеграції молоді, а також сприяння міждержавній кооперації мережі національних молодіжних організацій та асоціацій;*

- *забезпечення передачі та впровадження стандартів Ради Європи щодо підтримки молодих біженців на етапі переходу до дорослого життя, зайнятості, доступу молоді до соціальних прав, зокрема з сільських, деокупованих територій;*

- *створення мережі молодіжних центрів, які мають Знак якості Ради Європи, для надання їм допомоги у розробці та імплементації стандартів розвитку молодіжної політики у молодіжну стратегію ЄС.*

Очікуваним результатом державної молодіжної політики у межах реалізації цієї цілі має стати спроможність України формувати якісну молодіжну політику, що сприяє дотриманню стандартів Ради Європи. Отримання підтримки ЄС та інтеграція цих стандартів у національну молодіжну політику, а також тісна співпраця з європейськими молодіжними організаціями сприятиме посиленню спроможності органів державної влади реалізувати молодіжну політику відповідно до підходів Ради Європи, включаючи стратегічні пріоритети стратегії розвитку молодіжного сектора до 2030 року.

Задля успішної реалізації стратегічних цілей молодіжної політики щодо покращення якості суспільного життя молоді Міністерство молоді та спорту України має сприяти створенню сталого середовища для розвитку молодіжного громадянського суспільства, підтримці демократичних організацій, зокрема розширенню участі молоді в політичних процесах, підтримці молодіжних організацій в ухваленні рішень. Посилення стратегічної співпраці та зусиль щодо реалізації стратегічної цілі покращення якості суспільного життя молоді повинне бути спрямоване на розширення можливостей молоді та підтримку демократичних цінностей Європи у післявоєнній відбудові України.

Метою реалізації *стратегічного пріоритету 5* – удосконалення середовища проживання молоді – є розробка механізмів формування сприятливих умов проживання молодих людей, реалізація конституційного права таких громадян на житло, підтримка молодих сімей, які шукають житло на прифронтових територіях, та вирішення житлових питань молоді, зокрема проблеми нерегульованості ринку оренди (табл. 5).

Таблиця 5

Стратегічні пріоритети, цілі та очікувані результати державної молодіжної політики у межах реалізації стратегічного пріоритету 5 – удосконалення середовища проживання молоді

Цілі	Заходи державної політики	Очікувані результати
<p><i>Стратегічна ціль 1:</i> підтримка молодих сімей та одиноких громадян шляхом забезпечення молоді житлом</p>	<ul style="list-style-type: none"> - подальший розвиток пільгового житлового кредитування для молоді, погашення раніше наданих кредитів та сприяння видачі нових кредитів на житло; - створення засад з метою зниження вартості житла для молодих сімей 	<ul style="list-style-type: none"> - покращення демографічної ситуації в умовах триваючої війни; - створення робочих місць; - збільшення податкових надходжень; - зменшення міграції молоді, збереження людського та інтелектуального потенціалу молоді
<p><i>Стратегічна ціль 2:</i> інтеграція внутрішньо переміщених молодих осіб у місцеві громади</p>	<ul style="list-style-type: none"> - надання ВПО – молоді вільного обрання місця проживання; - розробка механізмів покращення демографічної ситуації на прифронтових територіях; - сприяння релокації бізнесу у більш безпечні регіони 	<ul style="list-style-type: none"> - соціальна інтеграція та адаптація переміщеної молоді у місцевих громадах; - участь ВПО – молоді у політичних процесах та ухваленні рішень
<p><i>Стратегічна ціль 3:</i> розширення можливостей молоді у праві на безпечне довкілля</p>	<ul style="list-style-type: none"> - підтримка ініціатив, спрямованих на покращення розуміння молоддю екологічних прав; - підтримка молоді у праві на чисте, здорове та стале довкілля через адвокацію та освіту; - сприяння участі молодіжних організацій у вирішенні екологічних проблем 	<ul style="list-style-type: none"> - ухвалення ефективних рішень щодо досягнення Цілей сталого розвитку у громадах; - забезпечення екологічного різноманіття

Реалізація стратегічного пріоритету удосконалення середовища проживання молоді в умовах триваючої війни в Україні передбачає зосередження на трьох стратегічних цілях: підтримка молодих сімей та одиноких громадян шляхом забезпечення молоді житлом (*стратегічна ціль 1*), інтеграція внутрішньо переміщених молодих осіб у місцеві громади (*стратегічна ціль 2*) та розширення можливостей молоді у праві на безпечне довкілля (*стратегічна ціль 3*).

Основні завдання державної молодіжної політики у межах *стратегічної цілі 1* першочергово спрямовані на забезпечення житлом молодих сімей та одиноких молодих громадян, у тому числі внутрішньо переміщених молодих осіб в Україні, шляхом реалізації завдань Державної програми забезпечення молоді житлом до 2026 року, зокрема пільгового довгострокового кредитування на будівництво та купівлю житла, компенсації процентних ставок за комерційними кредитами і вдосконалення механізмів кредитування. Очікується, що ця ініціатива покращить демографічну ситуацію, сприятиме зменшенню міграції молоді, тим самим зберігаючи людські та інтелектуальні ресурси країни.

Заходи молодіжної політики реалізації *стратегічної цілі 2* повинні бути спрямовані на покращення якості життя ВПО – молоді, сприяння їх інтеграції в місцеві громади та забезпечення розвитку прифронтових регіонів. Серед ключових заходів слід відзначити:

- *підтримку працевлаштування молоді* шляхом залучення міжнародних інвестицій, *підтримку молодих людей у відкритті власної справи*, створення можливостей участі у навчальних тренінгах із лідерства та підприємництва;
- *сприяння оптимальному розміщенню молодого населення, надання переміщеній молоді можливості обрання місця проживання*. Очікується, що відносно безпечні регіони Центральної України стануть новими економічними центрами для внутрішньо переміщених молодих осіб.

У пріоритетах покращення якості життя молодих людей та удосконалення середовища проживання молоді вагомим завданням державної молодіжної політики виступає розширення можливостей молоді у праві на чисте, здорове та стале довкілля (*стратегічна ціль 3*). Незважаючи на екологічні виклики, молодь демонструє стійкість і лідерство, що вимагає її участі в управлінні та політичних рішеннях щодо кліматичної справедливості. Для сприяння сталому майбутньому вкрай важливо усунути перешкоди для участі молоді у формуванні екологічної політики та досягненні Цілей сталого розвитку, сприяти розширенню екологічних прав молоді, підвищенню спроможності екологічних активістів, представників неурядових молодіжних організацій у сфері захисту навколишнього середовища (Рекомендації ЄС CM/REC (2022)20) щодо прав на чисте, здорове та безпечне довкілля).

Заходи державної молодіжної політики повинні сприяти ініціативам, зосередженим на підвищенні обізнаності молоді щодо екологічних прав, розбудові безпечного довкілля та вирішенні екологічних проблем через активізацію участі молодіжних організацій, та включають поглиблення знань та розуміння молодими людьми екологічних прав, а також визначення шляхів вирішення проблем, пов'язаних із екологізацією, беручи до уваги характер, зміст і значення права на чисте, здорове та стійке довкілля.

МЕХАНІЗМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОАКТИВНОЇ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

Війна, яка триває, вимагає невідкладних заходів щодо формування державної політики, спрямованої на збереження людського потенціалу, зокрема молоді. Враховуючи, що в нашій країні понад 11 млн молодих людей, уряд має надати пріоритет освіті та соціально-економічним можливостям, тоді як ключовими факторами реєміграції є якість життя, перспективи працевлаштування та професійне зростання.

У той же час імплементація стратегічних пріоритетів державної молодіжної політики України повинна узгоджуватися зі стандартами молодіжної політики Ради Європи, яка спрямована на покращення добробуту і прав молодих людей у різних секторах і висвітлює кілька ключових сфер на національному і місцевому рівнях, зокрема: сприяння активній участі молоді в процесах ухвалення рішень; підтримку молодіжних організацій та забезпечення доступу молоді до інформації; усунення бар'єрів доступу молоді до громадянських прав; активізація процесів мобільності молоді для формування почуття приналежності до Європи.

Окрім того, гарантування узгодженості заходів механізмів та інструментів державної молодіжної політики України з рекомендаціями молодіжної політики Ради Європи сприятиме формуванню цілісної та ефективної політики на засадах збереження і реалізації молодіжного потенціалу, забезпечення економічного благополуччя молодих сімей, розширеного відтворення та послаблення демографічної кризи; покращення якості трудового потенціалу, подолання макроструктурних дивергенцій регіональних ринків праці, зниження соціальної напруги у суспільстві.

Механізми реалізації молодіжної політики можна представити відповідними інструментами у межах п'яти стратегічних пріоритетів:

(1) Інструменти покращення якості особистого життя молоді.

Державна молодіжна політика України має бути спрямована на підвищення якості життя молоді, покращення **здоров'я, благополуччя та добробуту**, інтелектуальний та духовний розвиток, патріотичне виховання молоді, покращення соціального та культурного середовища молоді, заохочення її до волонтерства й громадянської активності молодих людей. Запропоновані механізми державної молодіжної політики спрямовані на підвищення якості життя молоді через ініціативи, спрямовані на покращення здоров'я, благополуччя та розвиток особистості, боротьбу з бідністю та покращення доступу до медичної допомоги.

(2) Інструменти покращення якості сімейного життя молоді.

Дієвими інструментами **підвищення загального добробуту, зростання якості життя української молоді та** заохочення повернення її в Україну є покращення умов сімейного життя, сприяння економічній самодостатності сімей та надання комплексної підтримки сім'ям із дітьми. Головні ініціативи повинні бути зосереджені на покращенні економічної стабільності сімей,

сприянні балансу між батьківством і професійним життям, адаптації системи охорони здоров'я для кращого задоволення потреб матері і дитини, фінансовій допомозі сім'ям із дітьми до досягнення ними повноліття, комплексному підході до сімейного добробуту. Широкомасштабну підтримку молодих сімей необхідно спрямувати на покращення доступу до соціальних послуг, приділяючи особливу увагу зменшенню бідності та соціальної ізоляції молоді у світлі демографічних проблем шляхом створення надійної системи соціальних послуг та забезпечення кращих умов життя для сімей із низькими доходами. Це потребує розробки і реалізації комплексної політики підтримки сімей, забезпечення їх благополуччя, усиновлення тощо.

Ціллю молодіжної сімейної політики для збереження людського капіталу під час післявоєнного відновлення України також має стати підвищення народжуваності та забезпечення надійної підтримки сімей шляхом імплементації низки **механізмів соціальної та сімейної політики**. Налаштованість на захист прав сім'ї та дитини, підтримка батьків у збалансуванні професійної діяльності та догляду за дітьми, а також захист та підтримка сімей із дітьми, особливо тих, які стикаються з фінансовими та соціальними проблемами, сприятиме підвищенню добробуту та якості сімейного життя, економічній самодостатності сімей із дітьми, дотриманню балансу між батьківством і професійним життям та матиме вирішальне значення для підвищення народжуваності, зменшення бідності та соціальної ізоляції молодих сімей.

(3) Інструменти покращення якості трудового життя молоді.

Державна молодіжна політика, спрямована на покращення якості трудового життя української молоді, має реалізувати такі головні цілі **освітньо-наукової політики та політики зайнятості**: по-перше, створення комплексної системи працевлаштування, яка б відповідала кваліфікаціям і заохочувала роботодавців наймати та навчати молодих людей; по-друге, формування ефективної системи підготовки кадрів, сприяння інтеграції молоді на ринок праці, посилення трудової мобільності та реалізація професійних навичок; по-третє, фінансова допомога молодим людям – підприємцям та виховання культури підприємництва серед молоді.

(4) Інструменти покращення якості суспільного життя молоді.

Низький рівень залучення молодих українців до представницької демократії та членства у традиційних політичних організаціях, таких як політичні партії та профспілки, актуалізує важливість залучення молоді до побудови інклюзивного суспільства через різні стратегії та резолюції, включаючи Європейську Стратегію молодіжного сектора до 2030 року та Національну молодіжну стратегію до 2030 року. Ключова увага повинна бути зосереджена на **механізмах покращення якості суспільного життя української молоді через інклюзивну політику**, спрямовану на просування демократії, повоєнну відбудову українського суспільства та приведення молодіжної політики у відповідність до європейських стандартів.

(5) Інструменти удосконалення середовища проживання молоді.

З метою реалізації цієї стратегічної цілі важливо запровадити ефективні **заходи**

екологічної та економічної політики підтримки молодих громадян та стимулювання повернення їх в Україну. Заходи молодіжної політики повинні бути зосереджені на підтримці молодих сімей із житлом, інтеграції переміщеної молоді в громадах. Метою молодіжної політики також є створення суспільства, де молоді люди є екологічно свідомими, освіченими та мають можливість покращити своє повсякденне життя і середовище існування. Такі ініціативи перш за все спрямовані на посилення міжнародного співробітництва молоді в ухваленні екологічних рішень, наголошуючи на важливості її поглядів у формуванні сталої політики та ініціативи для створення інклюзивного майбутнього, забезпечення доступу до сталої інфраструктури та заохочення досліджень та інновацій в екологічно чистих технологіях.

Механізми державної молодіжної політики повинні передбачати реалізацію стратегій провідної участі держави та залучення інститутів громадянського суспільства керуючись національними нормативно-правовими актами України, ЄС, ООН та Ради Європи, і включати інституційні, політико-правові, організаційні та фінансові складові.

Інституційні механізми реалізації національної молодіжної політики охоплюють:

у сфері якості особистого життя молоді:

- виділення громадам через програми фінансово-бюджетної підтримки Міністерства розвитку громад та територій України ресурсів на створення нових / відновлення діяльності існуючих Центрів денного догляду, Молодіжних клубів, Центрів розвитку та активізації молоді на сільських та віддалених територіях для активізації соціальної, просвітницької, іншої діяльності у різних сегментах молодіжного середовища;

- підтримку молодіжних організацій шляхом створення Національного інституту свободи, Центру розвитку громадянського суспільства та Громадянського Фонду ініціатив, які мають на меті посилити залучення молоді до суспільного життя через три напрями підтримки: (1) створення молодіжних рад, (2) залучення громадськості та організаційна компетентність, (3) співпраця з різними організаціями громадянського суспільства, скаутськими організаціями та посилення впливу скаутингу в громадах. У межах ініціативи «Скаути за цілі сталого розвитку» залучити скаутський молодіжний рух до внеску в глобальні цілі сталого розвитку та започаткувати Урядову програму розвитку скаутингу до 2030 року;

- створення механізмів міжгалузевої співпраці комітетів і політичних груп через утворення консультативних органів – Групи молодіжної політики, Ради діалогу з молодим поколінням та Комітету громадських інтересів, до яких залучатимуться різні зацікавлені сторони, представники влади, але велику частку складатимуть представники молодіжних організацій. Окрім того, слід інституціалізувати Уповноваженого із молодіжної політики для покращення міжвідомчої координації та сприяння залученню молоді до суспільного життя;

- заохочення громадської активності молоді та залучення зовнішньої міжнародної технічної допомоги (Кабінет Міністрів України) на формування скоординованої інформаційної системи веб-сайтів і центрів соціальних послуг,

Центрів соціальної підтримки молоді, які співпрацюватимуть з волонтерськими центрами, зокрема Eurodesk, щодо поширення європейських молодіжних ініціатив підтримки молоді в сільській місцевості;

- створення Інклюзивних молодіжних центрів задля моніторингу якості послуг і задоволення потреб різних груп молоді, особливо в сільській місцевості, збільшення фінансування молодіжних працівників та розвиток їх навичок;

- створення Комітету з питань діалогу з молоддю для контролю взаємодії уряду з неурядовим сектором і реалізації завдань активізації участі молодіжних організацій у Європейському корпусі солідарності та їх співпраці з міжнародними інституціями; розвиток волонтерства та координації молодіжного діалогу з Уповноваженим із питань молодіжної політики в Україні;

- створення Асоціації сприяння волонтерству, які зосереджені на розширенні дії програм транскордонної мобільності та гуманітарній допомозі на засадах фінансування програми «Українська волонтерська допомога», яка підтримує волонтерів, що працюють із переміщеною молоддю;

- створення при Міністерстві охорони здоров'я України Ради громадського здоров'я для координації дій та реалізації спільної політики центральних і регіональних органів влади, органів місцевого самоврядування та неурядових організацій у підтримці здоров'я молоді;

- запровадження онлайн-консультаційної підтримки для поширення знань про здорове харчування і заходи та засоби з покращення здоров'я української молоді, забезпечення здорового способу життя, безпеки споживання;

у сфері покращення якості трудового життя молоді:

- створення при Міністерстві освіти і науки України Студентського парламенту України та передбачення у Законі України «Про освіту» переліку ключових його завдань, а саме: організація тренінгів та семінарів для покращення кваліфікації студентів; підтримка студентських проєктів, міжнародний обмін студентами та участь у міжнародній студентській мобільності;

- заснування Інституту освітніх досліджень для підготовки та реалізації міждисциплінарних досліджень щодо розвитку й ефективізації системи освіти в Україні;

у сфері покращення якості суспільного життя молоді:

- створення інституту Урядового уповноваженого з питань молодіжної політики з метою сприяння співпраці органів державної влади та місцевого самоврядування з громадськими організаціями для активізації залучення молоді до суспільного життя, сприяння діалогу щодо моніторингу діяльності молодіжних установ в Україні, модернізації стратегічних документів молодіжної політики, у тому числі за принципами Європейського молодіжного парламенту;

- посилення міжвідомчої співпраці Комітету Верховної Ради України з питань молоді і спорту з представниками міністерств (Міністерства освіти і

науки України, Міністерства молоді та спорту України, Міністерства соціальної політики України), відповідальних за соціальну молодіжну політику, з питань реалізації когерентної молодіжної політики, вектори якої стосуватимуться підтвердження неформального та неофіційного навчання та роботи з молоддю (Страсбурзький процес) і забезпечення стандартів та якості професійної освіти і навчання (Болонський та Копенгагенський процеси), забезпечення соціального захисту, розвитку молоді та інгібування втрат і збереження людського потенціалу відповідно до принципів діяльності Ради Європи;

- створення Спільної молодіжної ради, що об'єднає Керівний комітет у справах молоді та Консультативну раду у справах молоді і виступатиме найвищим органом ухвалення рішень у молодіжному секторі залучаючи як урядових, так і неурядових партнерів, та відповідатиме за встановлення пріоритетів, цілей та управління бюджетами для реалізації молодіжних ініціатив і забезпечуватиме ефективне виконання молодіжної політики у відповідності до принципів діяльності Ради Європи;

у сфері удосконалення середовища проживання молоді:

- створення Молодіжної кліматичної ради як незалежного консультативного органу за участю представників молодіжних організацій. Рада має на меті збирати інформацію від молоді з усіх регіонів України та ухвалювати конкретні політичні рішення, які впливатимуть на формування кліматичної політики. Окрім того, важливо ініціювати створення місцевих молодіжних кліматичних рад у регіонах, щоб забезпечити залучення молоді до роботи на всіх рівнях та продемонструвати, що молоді люди не лише інноваційні, але й здатні формувати ефективну державну екологічну політику, сприяти поінформованості суспільства про клімат та реалізувати амбітні кліматичні ініціативи.

Політико-правові механізми реалізації молодіжної політики в Україні передбачають наступні інструменти:

у сфері якості особистого життя молоді:

- розробку Програми запобігання депресії в Україні до 2030 року, а також Дорожньої карти реформування системи охорони психічного здоров'я дітей та молоді, заходи якої спрямовані на створення комплексної системи підтримки маленьких пацієнтів та їхніх сімей та зменшення навантаження на психіатричні відділення. З метою реалізації цієї ініціативи необхідно запровадити інститут Уповноваженого з нагляду за розвитком і реформою психіатричної допомоги для цієї демографічної групи;

- вирішення проблем здоров'я та добробуту нації шляхом ухвалення законів України «Про спорт», «Про запобігання зловживанню наркотиками» та «Про виховання тверезості та боротьбу з алкоголізмом», які посилять зобов'язання органів місцевого самоврядування та муніципалітетів у впровадження освітніх та оздоровчих заходів для дітей та молоді. Окрім того, важливою умовою ефективної молодіжної політики у напрямі попередження ризиків наркозалежності та боротьби з наркоманією є створення Національного управління з профілактики наркоманії та регіональних Центрів профілактики наркоманії та налагодження їх спільної діяльності;

- ухвалення і реалізацію Урядової програми молодіжного спорту на період 2025-2030 років з метою популяризації та підтримки фізичної активності серед молоді, яка буде зосереджена на пропаганді спорту та орієнтована на розвиток молодих талантів у ньому;

- розробку і реалізацію Національної програми подолання бідності та соціальної ізоляції до 2030 року, в якій передбачити заходи з покращення доступу до послуг медичних закладів у різних сферах медичної допомоги, лікування і покращення здоров'я молодих людей;

у сфері покращення якості сімейного життя молоді:

- ухвалення та запровадження Стандартів захисту неповнолітніх, спрямованих на вдосконалення системи соціального захисту та підвищення відповідальності організацій, які працюють із дітьми, що стане кроком до формування безпечного середовища для розвитку дітей та підтримки стандартів захисту даних. Стандарти повинні включати нові процедури обробки персональних даних, які відповідають національному законодавству та нормам ЄС;

- ухвалення Закону України «Про підтримку активного батька», положення якого будуть спрямовані на підтримку батьків у збалансуванні професійної діяльності та догляду за дітьми і передбачатимуть різні типи пільг, щоб полегшити повернення батьків до роботи після пологів, гарантуючи, що кожна маленька дитина отримує якісний догляд, а батьки – підтримку в їхніх професійних починаннях. Цей закон повинен узгоджуватися з Національним планом відновлення та стійкості, спрямованим на підтримку батьків на ринку праці шляхом розширення доступу до високоякісного догляду за дітьми віком до трьох років;

- розробку і реалізацію Національної програми зниження бідності та соціального відчуження сімей, яка передбачає залучення різних сторін зокрема представників громадянського суспільства та органів місцевого самоврядування, до вирішення проблем зростання дитячої бідності та підтримки малозабезпечених сімей;

у сфері покращення якості трудового життя молоді:

- розробку Державною службою України з питань праці Національного плану зайнятості молоді в узгодженні до європейських цілей і практик забезпечення зайнятості молоді, подолання проблеми недостатнього рівня кваліфікації працівників, а також підтримки ініціатив з розвитку соціально-трудова, інтелектуально-творчих та інших навичок молодих людей;

- розроблення та реалізація Програми навчання впродовж життя, що спрямована на забезпечення збільшення участі молоді у безперервному навчанні та розширенні освітніх можливостей, адаптації національної системи освіти і навчання до вимог ЄС, принципів навчання впродовж життя, розширення можливостей навчання за межами формального навчального середовища;

- розробку і реалізацію проєкту Закону України «Про інтегровану систему кваліфікацій», що сприятиме сертифікації та визнанню результатів неформального навчання молоді у відповідності до рекомендацій Європейської

ради та Національної рамки кваліфікацій і має на меті підвищення прозорості системи освіти, визнання компетенцій, отриманих поза формальною освітою, забезпечуючи тим самим кращі можливості працевлаштування молодих людей;

- *забезпечення (Міністерство освіти і науки України) ширшої реалізації Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, зокрема заходів з розвитку мобільності, інтернаціоналізації та започаткування наукових досліджень у дошкільній, шкільній або вищій освіті як ключової мети професійного розвитку, а також створення при Міністерстві освіти і науки України Національного агентства академічних обмінів зі завданнями інтернаціоналізації української вищої освіти та досліджень. За зразком подібних структур у Німеччині, Нідерландах, Польщі та Франції Агентство має зосереджуватися на реалізації програм підтримки мобільності студентів і молодих працівників, заохочення українських дослідників повертатися на Батьківщину;*

- *використання можливостей академічного міжнародного обміну у межах Програми Erasmus+, яка пропонує для здобувачів освіти різні можливості навчальної мобільності, стажування, короткострокового обміну та розширення інструментів підвищення мобільності, включаючи Європейську рамку кваліфікацій (EQF), яка допомагає описувати та порівнювати міжнародні кваліфікації, отримані впродовж життя. Крім того, такі кредитні системи, зокрема як Європейська система трансферу та накопичення кредитів (ECTS) і Європейська система кредитів для професійної освіти та навчання (ECVET), сприяють накопиченню, передачі та визнанню результатів навчання при поверненні молоді з-за кордону і продовженні навчання в українських закладах освіти.*

Відповідно до Молодіжної стратегії ЄС для того, щоб забезпечити молодь найкращою освітою та полегшити їй вихід на ринок праці, потрібні відповідні законодавчі заходи, які мають базуватися на реформах, що стосуються життя молоді. Ключовими у даному контексті повинні стати механізми збереження інтелектуального та кадрового потенціалу, забезпечення ефективного розподілу національних і європейських фондів розвитку навичок як на національному, так і на регіональному рівнях шляхом запровадження таких стратегічних інструментів молодіжної політики, як:

(1) внесення змін (Верховна Рада України) у Національну молодіжну стратегію до 2030 року та, відповідно, розробку Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2025-2030 роки (Кабінет Міністрів України) і передбачення рекомендацій CM/RUC(2016)7 Комітету Міністрів Ради Європи з фінансової та політичної підтримки молодіжних ініціатив, які б уможлилювали: належну фінансову та організаційну підтримку постійного навчання й підготовки молоді, зокрема у часі безробіття; справедливе задоволення потреб усіх груп молоді у покращенні навичок та інших компетентностей; усунення економічних, географічних та фізичних бар'єрів доступу до здобуття інклюзивної освіти (як формальної, так і неформальної); сприяння завершенню освіти; підтримку інтелектуального самовдосконалення,

творчого розвитку та змістовного дозвілля, набуття молодими людьми знань, самореалізації, професійного і кар'єрного зростання;

(2) *розробка (Міністерство економіки України) та реалізація Інтегрованої стратегії підприємницьких навичок з особливим акцентом на покращенні якості трудового життя та збереженні інтелектуального і кадрового потенціалу молоді (підвищення професійної кваліфікації, розвиток культури безперервного навчання, розширення участі роботодавців у розвитку інтелектуально-творчих навичок, створення ефективних систем діагностики бізнес-навичок, сприяння навчанню впродовж життя та забезпечення справедливого доступу до підприємництва);*

(3) *розроблення та реалізації Міністерством освіти і науки України Програми забезпечення відповідності освітніх компетенцій до вимог працедавців задля адаптації системи освіти до ринку праці, створення скоординованої системи дуальної освіти, вирішення проблем недостатньої кваліфікації і невідповідності компетенцій робочої сили займаний посаді або виконуваний роботі, одночасно мотивуючи молодих людей розвиватися та вдосконалювати свої професійні і фахові навички в середовищі соціально-трудова відносин;*

у сфері покращення якості суспільного життя молоді:

- *розробку Дорожньої карти щодо поширення Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи CM/Rec(2016)7 спрямованої на розширення доступу молоді до прав і соціальних послуг, а також зусиль щодо підтримки права молоді на інформацію через розвиток джерел знань та ініціативи з медіаграмотності;*

- *створення Українського порядку денного молодіжної роботи, спрямованого на підвищення якості та інноваційності молодіжної роботи шляхом інтеграції представників молоді, молодіжних організацій, працівників і дослідників у європейський молодіжний простір. У порядку наголошується на важливості співпраці з Радою Європи для дотримання прав молодих людей, розвитку молодіжної роботи на різних рівнях через розробку політики, навчання молодіжних працівників, створення правової бази та забезпечення відповідального розподілу фінансових ресурсів;*

у сфері покращення якості середовища проживання молоді:

- *посилення міжнародного співробітництва Молодіжної кліматичної ради України та Глобальної молодіжної мережі з питань біорізноманіття щодо розвитку волонтерських можливостей в екологічному секторі. Молодь є ключовим суб'єктом у боротьбі зі зміною клімату, пропонуючи унікальні перспективи та інноваційні рішення забезпечення екологічної стійкості для майбутніх поколінь. Молодіжна співпраця між країнами має важливе значення для обміну знаннями та просування єдиних екологічних практик у захисті навколишнього середовища;*

- *розширення можливостей молодих людей як агентів змін шляхом адаптації екологічної освіти, сприяючи обізнаності про найкращі практики впливу на навколишнє середовище. Започаткування програми навчання Sustainable Intelligence Programme та запуск платформи онлайн-ресурсів, а*

також посилення співпраці *неурядових організацій територіальних громад із міжнародними партнерами EcoRise* мотивує студентів і викладачів до вироблення екологічних ініціатив, виховуючи майбутніх кліматичних лідерів через освіту та залучення громад;

- *розробку і реалізацію довгострокової житлової стратегії України до 2050 року, яка передбачає довготривале планування житла для молоді, з метою спорудження швидких, естетичних та екологічних будинків, а також ухвалення проєкту Закону України «Про основні засади житлової політики до 2040 року», що включатиме перегляд планування та впровадження стандартів відновлення житлово-комунальної інфраструктури, отримання дозволів на будівництво, розширення дозвільних прав на забудову для молодих сімей.*

До організаційних механізмів реалізації молодіжної політики України необхідно включити такі інструменти:

у сфері якості особистого життя молоді:

- *розширення професійних компетенцій та завдань працівників, які працюють із молоддю (молодіжних працівників) і включали б не лише діагностику потреб, але й встановлення зв'язків із представниками з групи ризику та надання їм достовірної інформації про ресурси підтримки. Важливою є співпраця зі школами та місцевими громадами в межах реалізації заходів молодіжної політики, проведення тренінгів для педагогів і соціальних працівників, обміну досвідом для підтримки соціально ізольованої молоді;*

- *запровадження нової моделі психіатричної допомоги неповнолітнім, постраждалим від війни, що встановлює трирівневу систему психосоціальної допомоги за трьома рівнями: (1) місцеві центри психолого-психіатричної допомоги, які слід створити в громадах, де немає лікарів, із можливістю доступу до психологів і терапевтів без направлення лікаря; (2) місцеві центри психіатричної допомоги із залученням психіатрів, які надають денний догляд; (3) центри екстреної психіатричної допомоги;*

у сфері покращення якості сімейного життя молоді:

- *активізацію процесів реінтеграції дітей у прийомних сім'ях шляхом запровадження соціальних кампаній із популяризації сімейного піклування, розвитку послуг для сімей, які виховують прийомних дітей, проведення просвітницьких заходів щодо підвищення іміджу сімейного піклування і професійної підготовки прийомних батьків;*

- *надання якісної допомоги молодим сім'ям із дітьми до трьох років шляхом підвищення їх доступності до соціальної інфраструктури. Ключові ініціативи повинні передбачати створення та функціонування ясел і дитячих клубів, зокрема для дітей із обмеженими можливостями й особливими потребами, а також покращити обслуговування дітей у сільській місцевості, будівництво дитячих садків та модернізацію відповідної інфраструктури;*

- *розробку та впровадження ініціатив «Житло для молоді», «Житло плюс», програми підтримки молодих сімей «Стартова квартира» та «Перша квартира» з метою започаткування субсидій для тих, хто вперше купує житло, і спеціального накопичувального рахунку на купівлю житла, орієнтованого на осіб віком до 45 років;*

- *започаткування програми «Сімейне робоче місце» з метою сприяння створенню робочих місць, зручних для родини. Програма заохочує впровадження орієнтованих на сім'ю ініціатив і послуг, зокрема: облаштування ігрової кімнати, оплачуваної відпустки під час дитячих канікул, організацію відпочинкових таборів, фінансову підтримку сімейного відпочинку, що успішно практикувалися як у бізнесі, так і в громадському секторі. У програмі можуть брати участь малі, середні та великі підприємства, а також бюджетні установи;*

у сфері покращення якості трудового життя молоді:

- *продовження позитивних практик академічного обміну у межах Програми Erasmus+, яка пропонує різні можливості мобільності для здобувачів освіти (навчальну мобільність, стратегічні партнерства та проєкти розвитку потенціалу у сфері вищої освіти), включаючи короткотермінові обміни тривалістю від 5 днів до 2 місяців та довгострокову мобільність, яка передбачає від 2 до 12 місяців. Окрім того, учні закладів професійно-технічної освіти (ЗПТО) можуть проходити стажування за кордоном від 2 тижнів до 12 місяців, що фінансується Європейським соціальним фондом, брати участь у програмах мобільності для учнів ЗПТО та викладачів, які пройшли оцінювання, але не мають фінансування;*

- *розробку і реалізацію програм сприяння соціальній згуртованості та рівним можливостям доступу до системи освіти учнів із особливими потребами для надання їм можливості навчатися за тією самою навчальною програмою, що й однолітки;*

- *розроблення та затвердження Міністерством освіти і науки України нової базової навчальної програми, зосередженої на розвитку підприємницького потенціалу молоді через формальну освіту, неформальне навчання та медіаграмотність, отримання підприємницьких компетентностей у початковій та середній освіті. Такий підхід має на меті підготувати здобувачів освіти до майбутніх викликів і можливостей у підприємницькому середовищі, критичного мислення та адаптації до ринкових викликів, наголошуючи на ефективних комунікаціях, творчому розв'язанні проблем і командній роботі;*

- *створення Міжнародної програми оцінювання студентів для відстеження освітньої і професійної долі випускників;*

- *розробку та реалізацію Програми підтримки молодих лідерів, яка буде спрямована на надання сучасної публічної допомоги амбітним та творчим особам шляхом проходження стажувань у державних установах для молоді старше 16 років;*

- *створення освітніх ініціатив молодіжних рад у громадах у межах співпраці регіонального офісу «U-LEAD з Європою» у партнерстві з регіональним Департаментом освіти і науки, які б мали на меті реформи громадської освітньої політики, протидії безробіттю, активізації місцевого ринку праці та підтримку молодих людей із обмеженими можливостями;*

у сфері покращення якості суспільного життя молоді:

- *посилення участі молоді у представницькій демократії в якості кандидатів на виборах, а також як політичних представників шляхом*

створення консультативно-дорадчих органів представництва, зокрема Молодіжного парламенту при Верховній Раді України, до якого увійдуть представники державних установ і молодіжних організацій, що представляють різні регіони України. Політична система не передбачає представництва молоді у Верховній Раді України, незважаючи на існуючі законодавчі можливості для діалогу між молодими людьми та політиками, розширення залучення молоді до ухвалення рішень. Молодіжний парламент (приклад Польщі) – це не окремо створена установа, а освітній проєкт, до складу якого включені старшокласники терміном на один рік. Парламент стане форумом для розгляду важливих для молоді питань, прийняття рішень для органів влади;

- *розвиток інституту Молодіжного діалогу з метою залучення молоді за кордоном до реалізації Молодіжної стратегії ЄС в Україні, що дозволить активізувати міжнародну співпрацю в молодіжному секторі, у більшій мірі залучати українську молодь до європейської демократії та просування принципів рівності і відчуття приналежності до України;*

- *створення спеціальних автономних, безпечних і доступних молодіжних просторів, як фізичних, так і віртуальних, в усіх секторах суспільства, надання можливості молоді впливати на процеси ухвалення рішень, сприяння її участі у виборах;*

- *проведення офіційних консультацій муніципальних молодіжних рад із залученням Комітету з питань молоді і спорту, Національної молодіжної ради України, Молодіжного та Студентського парламентів, які повинні проводитися на центральному та регіональному рівнях. Хоча регіональні консультації не мають формальної структури, молодіжні організації можуть брати участь у публічних консультаціях, висловлювати свої думки щодо формування політики та покращення умов для молоді в освіті і наукових дослідженнях, сприяти волонтерству та інформаційним заходам щодо підтримки демократичних прав і скерування молоді до активного суспільного життя;*

- *сприяння міжкультурному діалогу серед молоді через створення віртуального молодіжного середовища як альтернативної політичної комунікації та масштабування інформаційної кампанії про демократичні права молоді, що сприятимуть її залученню до виборів;*

- *посилення електронної участі, яка сприятиме попередженню електронного відчуження серед молоді з сільської місцевості чи соціально незахищених верств населення, та вдосконалення методів комунікації державних установ для налагодження зв'язку з молодими поколіннями. Важливо також активізувати участь неурядових організацій, які працюють над забезпеченням безкоштовного онлайн-доступу громадян до інформації, особливо орієнтуючись на вразливі групи та внутрішньо переміщеної молоді.*

у сфері удосконалення середовища проживання молоді:

- *надання можливостей місцевим інституціям і неурядовим організаціям визначати напрями для створення зелених проєктів і політики, використовуючи фінансування з європейських, національних і міжнародних джерел, та розширення можливостей молодих людей стати агентами змін*

для екологічного та сталого розвитку шляхом впливу на навколишнє середовище в політичних та особистісних рішеннях;

- поширення практики скаутингу з метою сприяння політиці сталого розвитку у місцевих громадах, залучення скаутів України до глобального зовнішнього світу для досягнення Цілей сталого розвитку, а також участь у глобальній молодіжній спільноті *Earth Tribe*, яка об'єднує молодих людей за екологічну активність та вирішення проблем зміни клімату.

Ключовими інструментами **фінансових механізмів національної молодіжної політики** мають бути:

у сфері якості особистого життя молоді:

- активізація діяльності Міністерства молоді та спорту України зі залучення фінансування у розвиток фізичної культури та спортивної діяльності школярів, підтримку молодіжного спорту та виховання здорового способу життя молодих людей, впровадження ініціатив спортивних клубів та громадських організацій, які сприяють розвитку фізичної культури і спорту молоді;

у сфері покращення якості сімейного життя молоді:

- запровадження ініціатив та програм фінансової допомоги і підтримки сімей, зокрема програми «Добрий старт», яка передбачає одноразову допомогу здобувачам освіти для підготовки до нового навчального року, ініціативи «Малюк+», яка буде спрямована на покращення матеріально-технічної бази закладів догляду за дітьми до трьох років (ясел та дитячих садків), програми «За життя», яка сприятиме підтримці вагітних жінок та сімей з дітьми з інвалідністю;

- створення універсальної системи фінансової підтримки сім'ї, яка складатиметься з таких трьох видів допомог: (1) допомоги, яка надається одному з батьків або законному чи фактичному опікуну дитини віком до 18 років або до 21 року, якщо вона навчається в школі, і до 24 років, якщо дитина має інвалідність і продовжує навчатися; (2) додаткової надбавки на підтримку сім'ї, наприклад на освіту та реабілітацію дитини-інваліда, для сімей із кількома дітьми; (3) одноразової допомоги при народженні дитини та батьківської допомоги, яка може надаватися на 52 тижні або більше за певних юридичних обставин;

у сфері покращення якості трудового життя молоді:

- впровадження ініціативи Міністерства соціальної політики України про надання гарантій для молоді щодо збереження першого робочого місця, що дає можливість студентам випускових курсів, випускникам загальноосвітніх закладів освіти, а також зареєстрованій безробітній молоді подавати заявки на позики з низькими відсотками для започаткування бізнесу, здійснення іншої професійної діяльності;

у сфері покращення якості суспільного життя молоді:

- започаткування створення програми Урядового молодіжного фонду на 2025-2035 роки для забезпечення цільового фінансування за трьома основними напрямками: активізація молоді у місцевому самоврядуванні шляхом створення молодіжних рад та сприяння студентському самоврядуванню, заохочення

залучення молодіжних організацій до громадського життя та посилення компетенції молодіжних організацій;

у сфері удосконалення середовища проживання молоді:

- *сприяння дослідженням та інноваціям у сфері стійких технологій і створення екологічно чистої інфраструктури шляхом координації та відстоювання стійкого, низьковуглецевого майбутнього, щоб посилити ці ініціативи, за участю консультативно-дорадчих органів необхідно створити інклюзивні платформи формування молодіжних рухів як, наприклад, «Fridays for the Future», та надати їм суттєву підтримку – фінансові ресурси та наставництво, розширюючи можливості ухвалення молоддю рішень щодо екологічних змін;*

- *розробку та реалізацію концепції соціального молодіжного житла, реконструкцію та покращення енергоефективності житла за участю Молодіжного парламенту (Молодіжної ради) та місцевих бізнес-партнерів. Ініціатива спрямована на створення інклюзивної моделі житла, при цьому увага зосереджується на процесах громади та інклюзивності для різних груп молоді.*

В цілому механізми державної молодіжної політики повинні бути спрямовані на розширення можливостей працевлаштування через різноманітні ініціативи, на підтримку малого та середнього бізнесу та сприяння молодіжному підприємництву і включати надання грантів, здобуття практичного досвіду через програми стажування у співпраці з бізнесом. Брак можливостей роботи викликає серйозне занепокоєння у молоді, особливо через наслідки війни, звільнення і вимушені переїзди. Такі ініціативи як оплачувані стажування, менторські програми та молодіжні бізнес-інкубатори, залучення молоді до ухвалення рішень щодо розвитку ринку праці, системи підготовки кадрів і зайнятості, покращать перспективи самореалізації та працевлаштування молодих людей.

Важливо, щоб пріоритетом молодіжної освітньої політики в Україні на 2024-2030 роки стало сприяння всебічному розвитку молоді, посилення міжурядового співробітництва, заохочення до активної участі в суспільному житті, розширення можливостей молодих лідерів через освітні програми і впровадження інноваційних технологій навчання, підвищення кваліфікації та забезпечення рівного доступу молодих людей до якісної освіти.

Визнаючи молодь життєво важливою складовою державної політики, на регіональному та місцевому рівнях необхідно докладати зусилля для залучення її до процесів ухвалення рішень, визнання очолюваних молоддю демократичних організацій і рад, створення можливостей для зібрань, об'єднань і вільного вираження поглядів молодих людей, включно з електронною участю як допоміжним інструментом, забезпечення реалізації виборчих прав молодих людей та висування їх кандидатур на виборах, розширення досвіду молодіжних організацій, сприяння інтеграції маргіналізованої молоді та розширення міжкультурної компетентності молоді для розбудови мирного суспільства, базованого на різноманітті та взаєморозумінні.

Наразі не існує комплексної національної стратегії, спрямованої на активізацію молоді в політичному та громадському житті, а участь української молоді в існуючих політичних організаціях залишилася низькою. Запропоновані механізми посилення участі молоді у представницькій демократії, зокрема інституціалізація Молодіжної кліматичної ради, а також створення Урядового уповноваженого з питань молодіжної політики, Спільної молодіжної ради, розширення доступу молоді до прав будуть сприяти громадянській активності та соціальній інтеграції молоді, імплементації європейських стандартів у молодіжну політику, що, зрештою, покращить якість суспільного життя молодих людей та матиме позитивний вплив на їх повернення в Україну.